

Національний університет "Острозька академія"
Навчально-науковий центр заочно-дистанційного навчання

Кваліфікаційна робота

магістра

на тему

**Лінгвістичний аналіз спортивної термінології
(на матеріалі сайтів міжнародних організацій з художньої гімнастики)**

Виконав: студент(ка) II курсу,
другого (магістерського) рівня, групи ЗМА-2
спеціальності: 035 Філологія
спеціалізації: 035.041 Германські мови та літератури
(переклад включно), перша – англійська
Шевчук Олеся Костянтинівна
Керівник Костюк Оксана Юріївна

Рецензент _____
(прізвище та ініціали)

Роботу розглянуто і допущено до захисту
на засіданні кафедри англійської філології
протокол №__ від “__” _____ 2023 р.
Зав.кафедри _____ Анатолій ХУДОЛІЙ

Острог – 2023 рік

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ СПОРТИВНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ У СУЧАСНІЙ ЛІНГВІСТИЦІ	8
1.1. Особливості сучасних досліджень у царині термінології	8
1.2. Поняття терміна та термінології	12
1.3. Специфіка дослідження спортивної термінології	17
Висновки до розділу 1	23
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ АНГЛОМОВНОЇ СПОРТИВНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ	24
2.1. Особливості розвитку спортивної термінології	24
2.2. Тематичні групи спортивної термінології	32
2.3. Термінологія художньої гімнастики	49
Висновки до розділу 2	59
РОЗДІЛ 3 ДОСЛІДЖЕННЯ ГІМНАСТИЧНОЇ АНГЛОМОВНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ НА МАТЕРІАЛІ САЙТІВ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ	61
3.1. Лінгвістичний аналіз спортивної термінології сайту Європейського гімнастичного союзу	61
3.2. Особливості термінології сайту Міжнародної федерації гімнастики	67
3.3. Аналіз спортивної термінології на сайтах Міжнародного олімпійського комітету	72

Висновки до розділу 3	84
ВИСНОВКИ	86
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	88

ВСТУП

Актуальність. Спорт є невід’ємною частиною суспільного та особистого життя людей з давніх часів. У ході історії, саме спорт відігравав важливу роль у формуванні суспільства. Не дивно, що з часом люди почали використовувати нові слова для пояснення деяких вправ, та навіть нових напрямків у цій сфері. Змістове наповнення слів значно змінювалося та розширювалося, а позначувані ними поняття іноді віддалялися від свого первинного значення. Згодом окремі з таких слів стали називатися термінами, зокрема, спортивною термінологією.

Спорт у сучасному світі є масовим видом дозвілля, привабливою темою для ЗМІ, а також потужним ідеологічним засобом об’єднання нації. Науковці досліджують різні аспекти існування спорту: спорт як соціальне явище (Бардіна Л. [3], Блохін О. [6], Боровська О. [7-9], Іщенко Т. [16-19]), спорт як засіб маніпулювання суспільною свідомістю шляхом об’єднання гендерних та національних стереотипів (Іщенко Т. [20], Ніфака Я., Швай О.[30]). На сучасному етапі актуальною вважається тема стосунків спорту та ЗМІ (Балахнічова Г.[2], Бондаренко Т. [4], Гошовська Л., Гальченко І., Сосіна В. [12]). Доволі активно досліджується лінгвістика спорту.

Спостерігається значна кількість досліджень, присвячених особливостям термінології, лексики та фразеології спорту (Хоменко І. [44], Джеральд Р. [49], Холлідей М.[50]) та жанровій системі спортивного дискурсу (Зацний Ю. [15], Іщенко Т. [19], Кондрацька Г. [22]).

В Україні сьогодні активно вивчаються також фахові мови та їх особливості. У Німеччині дослідження фахових мов розпочалися ще в 70-х роках минулого століття, тому вітчизняні лінгвісти беруть за основу надбання німецької школи фахових мов. Першим науковцем, який звернув увагу на явище фахової мови, став Гофман Л. у праці «Технічна мова засобів масової комунікації» [51], а його визначення терміна «фахова мова» і досі вважається загальноновизнаним. Серед

інших найактивніших дослідників фахових мов можна назвати Кияка Т. [21], Кочан І. [26], Лисенко О. [28], Павлюк І. [32].

Будь-яка галузь науки і техніки розвивається на основі визначеної системи понять. Термінологія є ключовою у професійній комунікації, оскільки вона є способом однозначного та точного вираження понять, процесів та процедур в конкретній галузі. З плином часу термінологія може змінюватися, розширюватися та вдосконалюватися, відображаючи нові відкриття, технології та підходи. Аналіз останніх досліджень і публікацій показав, що увага науковців спрямована на вивчення термінології в різних аспектах. Зокрема, у дослідженнях відомих вчених запропоновано визначення найважливіших понять сучасної термінології, що згодом знайшло своє висвітлення у працях українських учених Кияк Т. [21], Кочан І. [26], Панько Т., Кочан І. Мацюк Г. [31] тощо.

Проте досліджень, спрямованих на з'ясування особливостей сучасних досліджень у царині термінології, у проаналізованій літературі знайдено не було. Актуальність теми зумовлена тим, що художня гімнастика є одним з найбільш популярних видів спорту у світі, а дослідження термінів художньої гімнастики надасть змогу кращого розуміння складної її термінології.

Мета роботи полягає у з'ясуванні семантико-стилістичної характеристики англомовної спортивної термінології з художньої гімнастики.

Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких **завдань**:

1. Визначити теоретичні аспекти спортивної термінології у сучасній лінгвістиці з урахуванням її специфіки та досліджень у цій галузі.
2. Здійснити аналіз особливостей спортивної термінології в англійській мові, на основі дослідження її розвитку та сформованих тематичних груп.
3. Охарактеризувати особливості англомовної термінології художньої гімнастики.
4. Дослідити гімнастичну англомовну термінологію на матеріалі сайтів міжнародних організацій.

Об'єкт дослідження – англомовна спортивна термінологія у царині художньої гімнастики.

Предмет дослідження – процес лінгвістичного аналізу спортивної термінології на сайтах міжнародних організацій з художньої гімнастики.

Методи дослідження. Специфіка наукової розвідки передбачала ретельний вибір методів дослідження. Їх вибір був зумовлений своєрідністю об'єкта та завданнями дослідження:

- метод аналізу та синтезу, за допомогою якого було зібрано та узагальнено теоретичний матеріал з досліджуваної теми, а також сформульовано основні результати дослідження;
- метод суцільної вибірки був використаний для виокремлення лексичних одиниць для аналізу;
- шляхом контекстуального методу були визначені лінгвальні та екстралінгвальні особливості англійської спортивної терміносистеми царини гімнастики;
- для інвентаризації термінологічних одиниць використовувався описовий метод.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у з'ясуванні семантико-стилістичної характеристики англійської спортивної термінології з художньої гімнастики. Було уточнено поняття терміна і термінології; виявленні специфіки спортивної термінології; визначенні особливості сучасних досліджень у царині термінології.

Практичне значення одержаних результатів роботи полягає в тому, що здобуті матеріали дають розгорнуте розуміння семантико-стилістичної характеристики англійської спортивної лексики у царині гімнастики. Теоретичне значення даного дослідження полягає у розкритті особливостей та специфіки спортивної термінології в англійській мові, зокрема з художньої гімнастики, що стане корисним для фахівців, спортивних журналістів, які працюють у цій галузі. Практичне значення одержаних результатів роботи визначається можливістю використання матеріалу та отримання практичних результатів у курсах лекцій з зіставної лексикології та стилістики, у курсі лекцій

з мовознавства, можуть бути використані в подальших лінгвістичних та спортивних дослідженнях.

Апробація результатів дослідження. Положення роботи було обговорено на Всеукраїнській науково-практичній студентській інтернет-конференції «Лінгвосоціокультурні аспекти комунікації» (2023) і висвітлені у статті «Особливості сучасних досліджень у царині термінології».

Структура роботи. Магістерська роботи складається зі вступу, основної частини, висновків, списку використаних джерел та літератури. Основна частина складається з трьох розділів та висновків до кожного розділу.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ СПОРТИВНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ У СУЧАСНІЙ ЛІНГВІСТИЦІ

1.1. Особливості сучасних досліджень у царині спортивної термінології

Збільшення інформаційних потоків, інтеграційні процеси наук та посилення процесів термінотворення викликали значний розвиток науки та техніки, що змінило техніко-інформаційну сферу та сприяло революційним змінам у суспільному житті людей. Необхідним інструментом формування наукових теорій та фіксації результатів науково-технічної творчості є мова. Науково-технічний прогрес спричинив не лише розвиток галузей промисловості, але й змінив мовний світогляд суспільства. Це призвело до значного зростання кількості термінів у різних науках, яке, за спостереженнями дослідників, випереджає зростання загальнонавчаної лексики. Тож вважається, що на сьогодні термінологічних одиниць більше, ніж загальнонавчаних слів [40].

Як зазначає Кияк Т., мова входить у науку передусім через термінологію [21, с.54]. У той же час, термінологія є автономною галуззю будь-якої мови, пов'язаною з науковою та професійною діяльністю, та складається з терміносистем, що відображають концептуальні елементи професійних знань у мовному відтворенні. Лінгвістичний підхід до термінів розглядає їх як мовні засоби науково-технічного стилю, які виникають в результаті понятійно-логічного мислення та наукових досліджень об'єктів дійсності. Будучи засобом упорядкування та передачі знань та одним з ключових засобів вираження, накопичення і трансляції науково-технічних понять, термінологія відображає міцні зв'язки між наукою та мовою, забезпечує визначення проблем і наступність наукового знання.

Особливості сучасних досліджень у галузі термінології неможливо висвітлити, не звернувши увагу на коротку історію її формування. З досліджень

українських і зарубіжних учених (Панько Т., Кочан І. Мацюк Г. [31], Джеральд Р. [49], Холлідей М.[50] тощо відомо, що виникненню наукової термінології передуює період стихійного термінотворення, коли в деяких мовах у ньому зібрано достатню кількість тематично об'єднаних слів для позначення системи спеціальних понять. Історично так склалося, що слова, які є назвами побутових понять, стали обслуговувати наукову сферу. Вони виникли в процесі практичного пізнання світу і на певному етапі розвитку стали елементами наукової мови. У початковий період становлення тієї чи іншої наукової галузі її загальний стан і розвиток був таким, що вимагало зіставлення певних понять з відповідними співіснуючими об'єктами навколишньої дійсності на основі аналогії, яка стала одним із зовнішніх стимулів термінологізації загальноживаних слів [41, с.28]. Наукова мова, використовуючи загальноживані слова, наповнює їх особливим науковим змістом, закріплює у визначеннях [33, с.175]. На сучасному етапі розвитку суспільства і наукових знань терміни творяться шляхом переосмислення (термінологізації) загальноживаних слів, морфологічної деривації та запозичення готових лексем з інших мов.

Кочан І. у роботі «Динаміка і кодифікація термінів з міжнародними компонентами у сучасній українській мові» зазначає, що загальна сукупність спеціальних найменувань з різних галузей знань, які використовуються у професійному спілкуванні та втілюють результати теоретично-пізнавальної діяльності людини, складає термінологію. Сучасна термінологія, як окрема наукова галузь, ґрунтується на основних характеристиках термінів (співвіднесеність із поняттям, точність, лаконічність, однозначність, виразна нейтральність), об'єднує в собі складові логіки, предметних знань, лінгвістики, філософії, концептології, інформатики та елементи символіки. Термінологія як сукупність термінів існує у двох вимірах: як результат фіксації наукового пізнання (термінологічні словники) та як функціонування в науковій та навчальній літературі та в комунікативному контексті [26, с.87].

Проблемі вивчення термінології в різних аспектах присвячено велику кількість праць зарубіжних та українських дослідників. Зокрема, у дослідженнях відомих вчених запропоновано визначення найважливіших понять сучасної термінології, що згодом знайшло своє висвітлення у працях українських учених: Кияк Т. [21], Кочан І. [26], Панько Т., Кочан І. Мацюк Г. [31] тощо. Отже, пошук нових теорій, формування нових напрямів, які в контексті нових дослідницьких парадигм співіснують разом зі старими (за можливості домінування) дає усі підстави кваліфікувати термінознавство кінця ХХ – початку ХХІ ст. поліпарадигмальним, або мультипарадигмальним, з елементами інтеграційного підходу та міждисциплінарного синтезу.

Сучасні дослідження у царині термінології мають свої особливості, які пов'язані з широким спектром застосування термінології в різних галузях знань. Це ставить перед дослідниками завдання створення точної, структурованої та системної термінологічної бази, яка б відповідала вимогам наукової спільноти. Шуневич Б. у праці «Проблеми укладання словників-мінімумів нових терміносистем» підкреслює, що однією з головних особливостей сучасних досліджень у царині термінології є потреба у вдосконаленні існуючих термінів та введенні нових для опису нових об'єктів дослідження [46, с.487]. Це пов'язано з постійним розвитком технологій та наукових досліджень, який вимагає введення нових термінів та понять для опису нових явищ та процесів.

Характерним для сучасних досліджень є використання інформаційних технологій та інтернет-ресурсів для збору та обробки термінологічної інформації, розробки та управління термінологічними базами даних. Це дозволяє зібрати велику кількість даних та провести їх аналіз, що сприяє вдосконаленню термінологічної системи. Окрім того надає можливість швидко та ефективно створювати, оновлювати та редагувати термінологічні бази даних, а також забезпечувати їх доступність для широкого кола користувачів.

Стацюк Р. у роботі «Основні підходи до визначення поняття "термін" у сучасній лінгвістичній науці» [38] звертає увагу на іншу важливу особливість, а саме використання міждисциплінарного підходу. Сучасні дослідження у царині

термінології вимагають використання знань з різних галузей науки та техніки для розуміння та опису термінів. Це дозволяє дослідникам збагачувати термінологічну базу новими поняттями та термінами, які є важливими для розвитку науки та технологій.

Однією з особливостей сучасних досліджень у царині термінології є збільшення уваги до стандартизації термінів та розробки термінологічних баз даних [5, с.62]. Це дозволяє забезпечити єдиний підхід до термінології в різних галузях науки та технологій, сприяє точному та зрозумілому використанню термінів, а також сприяє обміну інформацією між фахівцями. Також важливим елементом сучасних досліджень є використання міжнародних стандартів термінології, що дозволяє забезпечити єдиний підхід до термінології в різних країнах і сприяє співпраці між фахівцями [9, с.10]. Разом з тим, звертається увага на необхідність подальших дій у напрямі гармонізації національних стандартів з міжнародними та європейськими [17, с.175].

Крім термінографічних праць, найбільш вживану багатогалузеву термінологію містять звичайні мовні словники (тлумачний, перекладний). Відповідно до Романчук О., проблема введення термінів до універсального словника постає з його завдань: описати лексичний арсенал, що відкриває загальну панораму поступу сучасної науки і суспільства [35, с.176].

Значну частину терміноодиниць зафіксовано в академічних словниках української мови в 11-му та 20-му томах (далі – СУМ-11 і СУМ-20) [36-37], які є найповнішими зібраннями лексики української мови. Наразі в паперовому вигляді є п'ять томів двадцятитомного словника, решту буде надруковано найближчими роками. Порівняння реєстрів тисяч тлумачних лексикографічних праць різних часів дає змогу спостерігати розвиток словникового складу окремих галузей знань, а також термінології мови в цілому. Тому матеріалом дослідження стали Словник української мови в 20 томах та Словник української мови в 11 томах, які є електронними базами даних української мови. Мовно-інформаційний фонд НАН України. Створені сьогодні комп'ютерні версії словників дозволяють комплексно вивчати окремі групи лексики, у тому числі

термінологічні. У монографії вперше проведено порівняльний аналіз усіх термінів СУМі-11 і СУМі-20 (окремо виведено термінологію покажчика обох праць, більші терміносистеми класифіковано за тематичними групами та проаналізовано за лексику, досліджено терміноодиниці, що увійшли в нові галузі знань), дериваційний (морфологічний і семантичний) опис доданих термінів. Було виявлено кредити, які активно діють у певних строкових системах. Результати дослідження сприяють розвитку української фундаментальної термінології та практичної термінології [38, с. 74].

Отже, навіть попри значну кількість наукових досліджень, проведених термінологами і фахівцями з різних галузей знань, залишаються невирішеними певні лінгвістичні та екстралінгвістичні питання щодо спортивної термінології. Для подолання цих викликів необхідне об'єднання зусиль учених з різних наукових галузей, особливо мовознавців, які працюють над проблемами термінології, з метою побудови єдиної термінологічної парадигми.

1.2. Поняття терміна та термінології.

На сучасному етапі термінологічна лексика відіграє важливу роль у комунікативному процесі, оскільки є джерелом отримання інформації, засобом засвоєння наукових знань, рушійною силою науково-технічного прогресу. Термін у перекладі з латинської — межа, кордон. Це поняття почало формуватися ще в античні часи, а в середньовіччі вже тлумачилося як «визначення», «позначення» [11, с.695].

Українські вчені Панько Т., Кочан І., Мацюк Г. дослідили генезу цього поняття і вважають, що українська лінгвістика завдячує поширенню назви «термін» Кониському Г., який у XVIII столітті створив своєрідну теорію терміна: визначив його подвійну природу та охарактеризував властивості [31, с.79]. На початку XX століття визначення «терміну» набуло багатозначності: іноземні лінгвісти, з одного боку, порівнювали його з математичними символами та знаками, а з іншого - зі сленгом та загальноприйнятими словами. В теоретичних

дослідженнях українських мовознавців того періоду «термін» визначається як слово з конкретним змістом та стабільним значенням, а також виокремлюються його ключові характеристики [28, с. 7]. У сучасній лінгвістиці вчені [2-7; 10; 16; 40; 42; 43] визначають «термін» як «слово або словосполучення, що виражає чітко окреслене поняття з певної галузі науки, техніки, мистецтва, суспільно-політичного життя тощо» [36, с. 18]. Дослідниця Боровська О. вважає, що термін - це спеціалізоване слово або фраза, які представляють та формують професійні концепції і використовуються в процесі вивчення та освоєння наукових професійно-технічних об'єктів та відносин між ними [9, с. 23]. Лисенко О. визначає термін як слово чи словосполучення, на позначення поняття спеціальної сфери спілкування в конкретній галузі знань та наголошує на динамічному розгляді терміна як функціонального, текстового явища, яке матеріалізується в дискурсі і становить «вербалізований концепт, що надає термінологічним дослідженням когнітивного спрямування» [28, с. 64]. Термін повинен відзначатися системністю, наявністю класифікаційної дефініції, стислістю, відповідністю позначуваному поняттю, однозначністю, конвенційністю, високою інформативністю. Так, всі вчені акцентують увагу на особливостях термінів, їх однозначності та на відношенні до понять певної області знань. Поняття, в свою чергу, мають мовне вираження і не можуть існувати без нього. Таким чином, можна говорити про двоїсту природу терміна: з одного боку, він називає поняття, з іншого - забезпечує зв'язок між ним та логосом.

Згідно з Боровська О., термін має триєдину основу, яка включає предметне знання, логічне осмислення та мовне вираження. Він також акцентує увагу на фундаментальній відмінності терміна від загальної лексики [8, с. 17]. Узагальнивши різні погляди на природу терміна, можна виділити такі його властивості: 1) однозначність, 2) точність семантичних меж, 3) стилістична нейтральність, 4) чітке тлумачення, 5) кореляція з поняттями певної галузі знань, 6) системність, 7) відсутність зв'язку з контекстом, 8) відсутність синонімів (у межах певної терміносистеми). Остання характеристика може викликати

сумніви, оскільки внаслідок швидкого розвитку лексичного складу мови неможливо уникнути синонімії. Багато дослідників розглядає синонімію як характеристику терміносистеми на стадії її становлення. Але дослідження доводять, що синонімія властива різним термінологічним системам на будь-яких етапах її розвитку [14, с. 23].

Великий тлумачний словник української мови надає наступне визначення терміну: «Термін (від. лат. *terminus* – межа) – слово чи сполука, що позначає поняття спеціальної сфери спілкування в науці, виробництві, техніці, мистецтві, у конкретній галузі знань чи людської діяльності» [11, с. 767]. Термін розглядається в його співвідношенні з системою термінів, його місця в термінології, бо термін існує лише остільки, оскільки є елементом цієї системи. Таким чином, термінологія - сукупність одиниць спеціальної номінації деякої царини діяльності, що ізоморфна системі її понять і обслуговує її комунікативні потреби [29, с.33].

Термінологія визначається як сукупність термінів, які застосовуються в певній галузі наукових знань або професійної діяльності для вираження своїх професійних концепцій [33, с. 417]. З іншого боку, терміносистема вважається систематично організованою сукупністю однорідних термінів [41, с.11]. Важливо відзначити, що в наведених визначеннях фактично існує принаймні одна відмінність між зазначеними термінами, а саме акцент на системність терміносистеми. Проте термінологію не можна вважати безсистемною, оскільки її елементи слугують для позначення понять певної галузі наукових або професійних знань або діяльності, які мають системний характер, відрізняються від інших і стають незалежними за певними критеріями. Варто зазначити, що на сьогоднішній день існує принаймні два підходи до розуміння понять «термінологія» та «терміносистема» в термінології. Ці поняття відрізняються за такими критеріями, як свідомість – спонтанність, порядок – непорядок, системність – безсистемність [35, с. 176].

Панько Т., Кочан І., Мацюк Г. визначають терміносистему як організовану сукупність понять, яка адекватно відображає систему понять специфічної сфери

людської діяльності, між якими існує обов'язковий і нерозривний зв'язок [31, с. 62]. Існує відповідність між концептуальною системою як логічною категорією та концептуальною системою як мовною одиницею, при цьому концептуальна система може бути як більшою, так і меншою за кількістю одиниць і типом, ніж концептуальна система. Хоменко І. в роботі «Спортивна термінологія – основа професійного мовлення фахівця з фізичної культури» визначає терміносистему як систему термінів, яка базується на класифікації концептуальної системи вже сформованої галузі знань [44, с. 144]. Таким чином, відмінно від термінології, поняття терміносистеми представляє собою складну усталену систему, елементами якої є лексичні одиниці (слова та словосполучення) спеціальної мови, структура яких відповідає структурі системи понять спеціального знання або сфери діяльності, а функція - слугувати її знаковою (мовною) моделлю.

Лисенко О. у своєму дисертаційному дослідженні «Освоєння німецькомовних запозичень в українській науково-технічній термінології» зауважує, що говорити про терміносистему як сформовану систему термінологічних одиниць можна лише за умови виконання таких трьох вимог: терміносистема має ґрунтуватися на системі наукових (технічних) понять спеціальності або сфера, яка обслуговується її підрозділами; Названі символи або терміни необхідно розрізняти за допомогою схем класифікації. Терміни, що належать до однієї концептуальної системи, мають відображати спільність термінованих понять та їх специфіку [28, с. 32].

У науковому доробку «Інтернаціональне та національне в термінотворчому процесі» авторства Кияк Т. акцентується увага на існуванні мікро-терміносистем, які є однією з ключових характеристик вже сформованої терміносистеми [21, с. 15]. Незалежно від того, наскільки відкритою є терміносистема, важливим є врахування її стабільності: ця характеристика дозволяє розглядати семантичну еволюцію в межах системи. Однак, головною властивістю будь-якої терміносистеми, як це впливає з її назви, є системність всієї сукупності її термінів. Теоретичні засади системного підходу в лінгвістичних дослідженнях також детально описані в наукових роботах Іщенко

Т., де визначені основні характеристики системи: розподіл системи на компоненти (ієрархію); наявність взаємозв'язків між елементами, які забезпечують її цілісність (організацію); закономірність взаємодії між її складовими [19, с. 124]. У своєму науковому дослідженні “Феномен синонімії в термінологічному словнику” Мартиняк О. виокремлює такі особливості терміносистем: наявність вбудованих структур; синонімія; незалежність від системних концепцій; цілісність і завершеність концептуальної системи [29, с.101]. Деякі науковці вказують на існування термінополісів у межах терміносистеми, що свідчить про її системний характер [15; 45-62]. Системна організація термінології відображається в систематиці її понятійних полів. Значення лексичного елемента існує не ізольовано, а в певному відношенні до значень інших слів у сфері, до якої він належить. За словами Романчук О., «термінополе – це уніфікована з системної точки зору багаторівнева класифікаційна структура, що об'єднує поняття зі сфери однорідної професійної діяльності» [35, с.176]; «Це сувора, логічно послідовна ієрархія зв'язків між поняттями даної терміносистеми, заснована на їх абсолютних індикаторах – наукових визначеннях, що представляють логіко-понятійні зв'язки у відповідній галузі знань» [35, с. 177].

Під термінологічним полем розуміється специфічна, штучно визначена царина існування терміну, в якій він має всі характеристики, що є типовими для цієї одиниці [6, с. 145]. Поле для термінологічного поняття представляє собою систему понять, до якої воно відноситься, тоді як для поняттєвого слова поле складається з набору інших поняттєвих слів, які взаємодіють з ним в рамках спеціалізованої мови, на основі якої воно було створено, і яка впливає на його мовну норму [43, с. 19]. Згідно з іншим підходом, який представлений у сучасній лінгвістичній літературі щодо відношення між термінами «термінологія» і «терміносистема», вони або ототожнюються вченими, або розглядаються як синоніми.

Структура термінологічної системи адекватно відображає структуру термінів певної галузі знання чи діяльності. Термінологічна система як системна

структура формується з термінології відповідної галузі знань чи діяльності, оновленої сукупністю її концептуальних одиниць у результаті їх упорядкування, стандартизації та лексикографічної обробки. Згідно з другим поглядом, визначені терміни – це ідентифіковані вченими, що розглядаються як синоніми. Ця точка зору ґрунтується на тому, що і термінологія, і термінологія вважаються системними утвореннями, оскільки галузь знань чи професійної діяльності, поняття якої вони позначають, є системними, як і зв'язки між понятійними утвореннями, якими є і термінологія, і термінологічна система. Системність вважається ознакою як понятійної системи, так і термінології, якість її вияву в них різна.

Отже, прояв у системі термінів є явним, тоді як він є прихованим у термінології. Власне, в рамках когнітивної термінології термін «система понять» розглядається як свідомо сконструйована система одиниць, що відображають процеси термінологізації та категоризації фрагментів наукового знання або професійної діяльності фахівців у даній галузі. Термінологія відображає лише результати використання термінів у контексті номінативної діяльності особи в конкретній галузі наукових знань чи професійній діяльності.

1.3. Специфіка дослідження спортивної термінології.

В українській лінгвістиці питання історії формування національної спортивної термінології лексики порушували лише принагідно – у працях про становлення та розвиток української спортивної лексики. Це, зокрема, історико-методологічне дослідження Вацеби О., присвячене діахронному опису спортової термінології [10]; дисертація та численні статті Боровської О., у яких з'ясовано співвідношення національних та інтернаціональних спортивних термінів (серед проаналізованих залучено й футбольні номінації) у сучасній українській мові [7-9]; ґрунтовні студії Паночка М., у яких простежено формування національної спортивної лексики (через суспільно-політичні обставини кінця 70-х років ХХ ст. науковець не міг проаналізувати початкові етапи становлення спортової

термінолексики української мови); найновіші дослідження Струганця Ю., які містять опис футбольної терміносистеми початку ХХІ ст. [39].

Контрастивний аналіз української та польської футбольної термінології на загальнослов'янському тлі представлено у статті Рісч Ю. [34]. Лексикографічні видання футбольної термінології (термінні словники львівських авторів «Мова футболу: ілюстрований шестимовний словник футбольної лексики» (Львів, 2009) та «Українсько-польський, польсько-український перекладний словник футбольних термінів» (Львів, 2012) й «Українсько-англійсько-російський футбольний словник» Мамуки Кварацхелії (Київ, 2012) також здебільшого осягають лексику футболу кінця ХХ – початку ХХІ ст. [33].

Дослідники, зокрема Таценко Н. [40] у дисертаційному дослідженні «Засоби реалізації мегаконцептів ПРОСТІР, ЧАС, ІНФОРМАЦІЯ в сучасній англійській мові (на матеріалі інновацій віртуальної реальності)», справедливо наголошують, що запозичені спортові англіцизми, крім виконання цілої групи притаманних їм номінативних і дериваційних функцій, долучені до процесу реалізації таких раніше не властивих їм прагматичних функцій, як емоціонально-оцінних, соціально-атестувальних та ігрових. До низки основних динамічних процесів, що характеризують розвиток спортової термінології сучасної української мови, належать запозичення, інтенсивна адаптація, активізація та деархаїзація англійськомовної лексики, її деривація та розширення функційно-стилістичних можливостей. На процес засвоєння українською мовою найновіших англіцизмів впливають різноманітні чинники, одним із яких є наявність у мові-реципієнті сформованих систем термінів, що стосуються тієї чи іншої галузі.

Варто зазначити, що спортивні терміни англійського походження є настільки невід'ємною частиною сучасної української мови, що часто їхнє походження навіть не відчувається (наприклад: хокей, тайм, старт, фініш тощо). Слова, що входять до цієї тематичної групи, розподілено за декількома лексико-семантичними парадигмами. Першу з них представляють лексеми, що були запозичені не з метою найменування нових для української дійсності реалій, а з

метою раціональнішого висловлювання вже знаних спортових явищ (овертайм, плей-офф, трансфер, драфт). Чергову лексико-семантичну групу із загальною семантичною ознакою (ознака «агентивности») й загальним структурним елементом (суфіксом -ер) утворюють англіцизми-найменування спортсменів (байкер, плеймейкер, райдер, ролер). Увіходженню цих слів до мови та їхньому дальшому засвоєнню сприяє існування в українській мові давніших запозичин такого типу (боксер, голкіпер, спринтер тощо). До третьої лексико-семантичної парадигми входять нові слова-назви видів спорту (армрестлінг, пауерліфтинг, стритбол тощо). До останньої лексико-семантичної групи входять англіцизми найменування спортивного реманенту: байк, скейтборд, скутер. Однією з причин запозичення слугує потреба уточнити чи деталізувати відповідне поняття, розмежувати деякі відтінки у значенні.

Таким чином, уже існуюче в мові слово і запозичене немов ділять ділянки свого семантичного впливу, до того ж ці ділянки можуть перетинатися, але ніколи не збігатися остаточно [40,с.8-9]. Цим зумовлена потреба вдосконалення та оптимізування науково-технічної комунікації, що висунуло низку проблем, пов'язаних з обґрунтуванням основ упорядкування та уніфікування термінологій, створенням термінологічних баз, банків даних, пошуком шляхів і ресурсів поповнення сучасних терміносистем. Цілеспрямований характер термінологічної номінації потребує визначення оптимальних мовних засобів для вираження спеціального поняття та такого структурно-семантичного організування термінів, яка б орієнтувала на адекватне сприйняття об'єкта чи явища, та з якої випливала б настанова на конкретну дію. Одним із показників, що свідчить про надбання певної галузі знань, є розвинена та впорядкована система термінів. Кожна терміносистема має у складі терміни, що виникли в результаті семантичного розвитку загальноживаної автохтонної лексики чи були утворені із залученням власномовних словотворчих засобів, і терміни, запозичені з чужомовних терміносистем, чи такі, що були утворені на основі чужомовних складників, переважно давньогрецьких та латинських [8, с.3].

Як справедливо наголошує у роботі «Сучасний стан проблеми формування продуктивного стилю професійного спілкування, професійно-мовленнєвої культури фахівця з фізичного виховання і спорту в умовах навчання у вищій школі» Кондрацька Г., одним із продуктивних шляхів поповнення спортової лексики, як відомо, є запозичення з різних мов, як результат інтенсивної взаємодії не лише мов, а й фізичної культури та спорту. Серед них найбільше з англійської (*тренер, голкіпер, лідер, спортсмен, матч*); із французької (*приз, батут, бал, гантелі, ракетка*); грецької (*акробат, атлет, гімнастика, стадіон*); німецької (*бліц турнір, кеглі, рапіра, шпагат*); латинської (*арена, позиція, юніор*) тощо. Частина слів нещодавно з'явилася в українській спортивній термінології, наприклад: серфінг (вид водного спорту – ковзання хвилями на спеціальній дошці), даргстер (автомобіль для перегонів), фосбері-флоп (стрибок у висоту, коли спортсмен долає планку спиною), бодібілдинг (мистецтво формування свого тіла; культуризм), сноубординг (трюкове катання на лижах) тощо. Проте особливу увагу варто звернути на автентичні українські терміни, які є абсолютними синонімами до запозичень; у такому разі вживання запозичень є недоречним. Наприклад: *голкіпер – воротар, форвард – нападник, пенальті – штрафний удар, бек – захисник, відпарирувати – відбити, тайм-аут – перерва, пас – передача, перекладина – поперечина, офсайд – поза грою, ватерполо – водне поло*. Адже надмірна кількість запозичень спричиняє ускладнення сприйняття інформації та її змісту [22, с. 140].

На сучасному етапі перед спортивним термінознавством постає проблема формування адекватної термінологічної системи. На думку Боровської О. [9, с. 23], основним засобом розв'язання цієї проблеми є термінологічне планування. Підтримуємо думку згаданої авторки в тому, що основні організаційні заходи термінологічного планування в галузі фізичної культури та спорту – це формування лабораторій (груп) термінологів-фахівців та термінологів-лінгвістів на базі закладів високої освіти фізкультурного (спортивного) профілю; розв'язання питань фінансування та матеріально-технічного постачання; розроблення наукових планів роботи щодо понятійної та лінгвістичної

проблематики; організування наукових конференцій та семінарів із проблем спортивної термінології.

Статус спортивної термінології визначається зарубіжними лінгвістами по-різному. Одні науковці вважають, що спортивний термін займає проміжне положення між технічними та гуманітарними термінологіями [48-52]. Рум А. стверджує, що спортивний термін є терміном, тому, що «він називає професійно-наукове, а не наївне поняття та функціонує як одиниця відповідної спеціальної мови» [59, с.81]. При цьому зазначає, що «доцільним є ввести у визначення терміна вказівку на те, що він називає поняття будь-якої галузі професійної діяльності людини, а не лише науково-технічне (або наукове та технічне)», як це закріплено в багатьох інших визначеннях терміна [59, с.90].

Фесенко І. у науковому доробку “Спортивна термінологія сучасної англійської мови та її лексикографічний опис” робить спробу узагальнення специфічних характеристик спортивної лексики:

1. Система спортивної лексики має складну структуру. Інвентар одиниць спортивної лексики може бути поділений на ряд тематичних груп згідно з різними видами спорту. Існують лексичні одиниці, що належать кільком терміносистем. У кожній окремій терміносфері можна виділити три рівні:

- 1) загальноспортивна лексика, яка є єдиною всім видів спорту;
- 2) терміни, властиві декільком видам спорту;
- 3) терміни, які характерні лише для цього виду спорту.

2. Особливістю даного пласта лексики і те, більшість слів доступна і зрозуміла людям, не зайнятих у спортивній сфері, тобто, спеціальна спортивна лексика не суворо обмежена професійними рамками.

Для спортивної лексики характерний процес «термінологізації не термінів», який проявляється у термінуванні окремого слова чи словесної пари, тобто коли два слова загальної мови, жодне з яких не є терміном окремо, у сукупності утворюють термін. Для спортивної термінології характерний перехід із розряду професіоналізмів до розряду офіційних термінів [43, с.214].

Як зазначає Гофман Л. зазначає, що реконструкція дійсності здійснюється на основі мовної обробки свідомістю зовнішніх сигналів і оформляється у вигляді мовної картини світу, що виступає в якості однієї з систем, що виступає в якості однієї з них ого спортивного дискурсу» [51, с.24]. Бел Л. вважає, що мова відбиває досвід людини у взаємодії із середовищем і саме такий об'єктивований у мові досвід у своїй сукупній цілісності утворює мовну картину світу [48].

Таким чином, спортивна лексика слабо відмежована від загальнолітературної лексики, що сприяє спеціалізації загальнолітературної лексики в спортивній сфері. Спортивній термінології властиві всі види конотації: образність, експресивність, емоційність, оцінність. Функціонування спортивних термінів у письмових текстах різних жанрів, у фаховому розмовному мовленні є основною специфічною рисою спортивної термінології. Фахові мови реалізуються здебільшого у виробничо-технічному, офіційно-діловому, науковому стилях. Щодо фахової мови спорту, то значна кількість її текстів реалізована також і в публіцистичному стилі до якого належать сайти міжнародних організацій з художньої гімнастики [17, с. 177].

Виходячи з викладеного аналізу дискусій науковців, термін «спортивна терміносистема» – це науково-теоретична категорія сучасного мовознавства, що становить сукуп слів або словосполук, які вживають для конкретного характеризування предметів, явищ, вправ, рухів у процесі реалізування фізичного виховання і спорту, чому притаманна єдність цілісної номінації та композитивності й схильність до запозичень й універсалізації.

Висновки до розділу 1

У першому розділі визначено теоретичні аспекти спортивної термінології у сучасній лінгвістиці з урахуванням її специфіки та досліджень у цій галузі. Визначено, що сучасна спортивна термінологія формується на базі наявного словникового фонду рідної та іноземних мов з урахуванням існуючих мовних традицій і повинна бути зрозумілою та зручною для вивчення та використання фахівцями та аматорами фізичної культури і спорту. Спортивне термінотворення

необхідне розглядати з урахуванням багатьох чинників, зокрема, слід враховувати той факт, що значна кількість спортивних термінів є іншомовними. Спортивна лексика запозичується найчастіше з тієї мови, де започатковано той чи інший вид спорту, що зумовлюється як лінгвістичними, так і позалінгвістичними причинами. Терміни, як правило, зберігають такі риси, як абстрагований характер, однозначність та систематичність. Таким чином, визначені теоретичні аспекти створюють підґрунтя для подальших наукових пошуків та розв'язують перше завдання нашого наукового дослідження.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ СПОРТИВНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

2.1. Особливості розвитку спортивної термінології

Мова почала змінюватися і втрачати значення окремих лексичних одиниць і поступово набувати нових семантичних значень залежно від ситуації під час спортивних занять. Поява нових видів спорту та правил викликала появу в мові нових понять, термінів і значень.

Спортивний термін – це частина спеціальної мови, засіб іменування, номінація спеціальних понять і предметів. Оскільки термінологія є частиною не загальнонародної, а спеціальної мови, її семантика і значення піддаються навмисним нормативним змінам. Фахівці вкладають у цей термін своє специфічне значення. Усе, що пов'язано з тлумаченням цього поняття, зближує лінгвістику з різними галузями наукового знання та галузями виробничої практики та професійної діяльності. Романчук О. справедливо зауважує, що багато термінів виникли з повсякденної мови і легко перекладаються українською мовою. Наприклад: *football* – футбол, *basketball* – баскетбол, *volleyball* – волейбол, *opponent* – опонент, противник, *league* – ліга. [35, с. 176]. Така лексика завжди зрозуміла і не потребує пояснень.

Сучасний термін *Cinderella* широко використовується в спорті до ситуацій, коли суперники досягають неймовірних результатів і перемагають. Експресія *clutch performance* також є поняттям спортсменів, коли під будь-яким тиском, зазвичай на останніх хвиликах гри, учасник повністю змінює хід гри в кращу сторону. Він широко використовується в баскетболі, хокеї та футболі. Антонім цього значення — *choking*.

Цікаві омоніми в спортивній термінології. Наприклад, термін *freestyle* (*фрістайл*) має омонімічне значення у плаванні та боротьбі (вільні рухи). Англійський термін вільна боротьба вперше був використаний у 1904 році під

час Олімпійських ігор. Фрістайл також є лижним видом спорту, який включає лижну акробатику, скі-крос, магнат і хаф-пайп. Перекласти такі поняття, як *skicross, halfpipe, mogul*, можна лише з детальним описом. Більшість цих термінів походять від природної англійської мови та є неоднозначними. Візьмемо багатозначне слово *draw*: дієслово – *associate, attract, attract, spread, draw, drag*; іменник – *drawing, provocative question, draw, pull*. В реченнях: *in case of draw, the march goes into extra time* (гра з додатковим часом, це товариська гра, яка проходить в овертаймі, у випадку нічиї).

Поширення англійської мови швидко позначається на спілкуванні, а також на спортивних термінах. Існує два шляхи розширення американізації в спортивній семантиці: через запозичення та через прямий переклад. Блохін О. у праці «Український спорт у сучасній соціокультурній реальності» аналізує вид спорту бейсбол (*base* – база, *ball* – м'яч); скейтбордінг (*skate* – кататися, *board* – дошка); голкіпер – воротар (*goal* – гол, *keeper* – тримач), офсайд – поза грою (*off* – за, *side* – сторона). За словами автора, чим довше існування певної гри, тим активніше і частіше вживаються запозичення і таким чином витісняють лексеми із рідної мови [6, с.142].

Однією з переваг англійської мови є величезна кількість виразів у будь-якій ситуації. Так, наприклад, перед кожним *do weights* (займання силовими вправами) *треба warm up* (розім'ятися) для того, щоб *bulk up* (наростити м'язи) або *slim down* (схуднути, спалити жир). Перебуваючи під час постійних змін у суспільстві, мова потребує нових понять та значень, які зможуть відреагувати на нові реалії і події в сучасному глобальному масштабі. Завдяки цим процесам, збагачуються темпи словникового складу англійської мови. Проаналізувавши сучасні спортивні анонси, стало очевидним, що цілі речення можуть, в основному, складатися з нових слів та словосполучень, неологізмів. Так з'являється необхідність в розлабленні і відчутті чогось екстремального. Багато молодих представників сучасної молоді цікавиться екстремальними, ризиковими видами спорту (*extreme sports*). На думку Бардіної Л. у праці «Актуальні аспекти сучасного адекватного перекладу спортивних термінів ігрових видів спорту», до

них належать нові лексеми та фразеологізми: стрибки із скель, мостів або з інших високих споруджень із прикріпленою до тіла еластичною мотузкою (*bungee jumping*); політ людини, прив'язаною до літака або гвинтокрила (*sky – surfing, sky-coasting*), пересування в повітрі за допомогою спеціального купола, обладнаного двигуном (*paramotoring*); плавання на човнах, плотах через пороги, водоспади (*white water rodeo*). Існує багато неологізмів майже в усіх видах спорту, так в лижному спорті: *сніговий серфінг – snowsurfing* (спуск на одній спеціальній лижі); *street luge* (швидка їзда з крутих гір на саночках на колесах). Лижним спортом можна займатися в будь-яку пору року на спортивному снаряді, що позначається словом *mountainboard*, являє собою засіб пересування, що поєднує риси скейтборду, серфборду, моторолера. Спорт із застосуванням цього знаряддя одержав назву *mountain boarding* [3, с.80]

Проблематика розповсюдження спортивної термінології потребує подальшого вивчення і обробки наукової літератури. Слід зазначити, що вживання англійських запозичень, неологізмів, фразеологізмів поповнюють найменування і в українській спортивній лексиці. Спроби виділити «чистий» різновид спортивного дискурсу натрапляють на певні об'єктивні протиріччя. Традиційно говорять про існування ядра, до якого відносять спортивний журналістський дискурс, в межах якого відображається як концептуальна, тематична та жанрово-стилістична специфіка спортивного дискурсу, так і його інституційний характер. Так, навпаки, Вацеба О. у своїй роботі «Перші спортові часописи Галичини і становлення національної спортивної термінології» підкреслює, що існування фахової мови спорту неможливо заперечити, оскільки тоді маємо заперечити існування спорту як соціального інституту та той факт, що його обслуговують фахівці, а фахова мова спорту, як ми вже виявили, - це професійна мова спортивних фахівців, що є засобом їхнього спілкування за наявності аналітичного розуміння реальності. Іншими словами, спортивний дискурс - це передусім процес професійного спілкування спортсменів і тренерів, включаючи сукупність текстів, які породжуються ними під час заняття спортом (тренувань, змагань, навчального процесу), а фахова мова спорту - це інструмент,

яким оперують учасники спортивного дискурсу для досягнення своїх комунікативних завдань, при тому, що фаховий текст пропонуємо розглядати як зафіксовану історію або продукт професійного спілкування [10, с.23].

Спортивна термінологія характеризується підвищеною мобільністю, тенденцією до постійного розвитку, тому термінологію спорту науковці відносять до стихійних терміносистем. Спортивна термінологія - найбільш уживана термінологія сучасної англійської мови, оскільки спортивні терміни активно використовуються в засобах масової інформації не лише спортивної тематики. Стихійність спортивної термінології виявляється в слабкій кодифікованості, оскільки нормативні вузькогалузеві спортивні словники як англійської, так і української мов представлені виданнями з максимальним обсягом 1000 термінів, а їхній наклад надзвичайно малий, тобто вони недоступні навіть фахівцям галузі спорту. Необхідно також зважати на таку властивість термінології спорту, як активна участь суб'єкту в процесі номінації. Хоменко І. у науковому доробку «Спортивна термінологія – основа професійного мовлення фахівця з фізичної культури» зауважує, що найбільш яскраво ця ознака виявляється в тих випадках, коли автору тексту недостатньо номінацій, які могли б точно позначити поняття, охарактеризувати дію, наприклад:

The rash of editorializing by fans and media in the days following Texas' feeble “Two and Barbecue” elimination from the College World Series in Omaha this week has split into two schools of thought .

Запекла боротьба, що розгорнулася серед фанів та в ЗМІ одразу ж після ганебного програшу Техасу двох матчів поспіль та вильоту зі світової університетської першості, призвела до розколу навіть у стані прибічників команди [44, с. 143].

Підкреслене словосполучення було введено в активний обіг завдяки творчому підходу спортивних журналістів, тобто саме активні користувачі фахової мови спорту ініціювали появу цих спортивних фразеотермінів, які пізніше знайшли своє місце в словнику A Dictionary of Sports Studies.

Спортивна лексика слабо відмежована від загальнолітературної лексики, що сприяє спеціалізації загальнолітературної лексики в спортивній сфері. Спортивній термінології властиві всі види конотації: образність, експресивність, емоційність, оцінність. Функціонування спортивних термінів у письмових текстах різних жанрів, у фаховому розмовному мовленні є основною специфічною рисою спортивної термінології. Фахові мови реалізуються здебільшого у виробничо-технічному, офіційно-діловому, науковому стилях. Щодо фахової мови спорту, то значна кількість її текстів реалізована також і в публіцистичному стилі. Таким чином, завданням даної роботи став розгляд особливостей спортивних текстів науково-технічного, офіційно-ділового, публіцистичного стилів різних жанрів та проблеми відтворення їхніх особливостей українською мовою [14, с.2].

Для перекладача спортивних текстів мовні знання представлені, передусім, термінами. Класифікаційний фрейм в даному випадку структурує всю наявну у перекладача інформацію про певний вид або явище спорту, тому детальна характеристика термінології спорту має висвітлити функціонування когнітивних механізмів перекладача та логіку в здійсненні певних розумових дій. За формальною структурою терміни були поділені Хоменко І. на: терміни-кореневі слова: *point, heat, tie* (12,3%), похідну лексику: *swimmer, coaching, medalist* (16,2%), терміни-складні слова: *eyewear, armband, scoreboard, goalball* (2,9%), терміни-словосполучення: *final entry, evaluation period, judge of the course, inspector of turns, medal event* (64,8%), терміни-аббревіатури: *SIC, DRM, LOCOG, WADA* (2,5%), літерні умовні скорочення та символи: $F(1,2)=3.37, p=.08, \text{Cohen's } f = 0.37$ (1,3%) [44, с. 145].

Аналіз формальних критеріїв термінології спорту Фесенко І. у праці «Спортивна термінологія сучасної англійської мови та її лексикографічний опис» демонструє, що в структурній організації лексики англійської фахової мови спорту переважають багатокomпонентні терміни, що свідчить про інтенсифікацію процесу спеціалізації спортивних термінів, формування ієрархічної структури терміносистеми, встановлення дериваційних зв'язків між

термінами. За результатами частиномовного аналізу лексики фахової мови спорту автор констатує, що найбільш типовими для даної вибірки можна вважати двокомпонентні терміни спорту: іменник + іменник (15,2%), прикметник + іменник (12,8%), дієслово + іменник (12,3%). Найменш частотними в межах даної вибірки є двокомпонентні спортивні терміни типу: прислівник + іменник (1,4%). Щодо однокомпонентних термінів спорту, так званих симплексів, то тут маємо іменники (25,8%), та дієслова (5,7%) [43, с.212].

Таким чином, найбільш яскравою граматичною характеристикою спортивної термінології можна вважати достатньо велику кількість термінів-дієслів, що є нетиповим для інших фахових мов. Дієслова-терміни називають різноманітні види руху, процесів, що складають специфіку того чи іншого виду спорту: *to attack*, *to dribble*, *to block*, *to kick*, *to marshal*, *to misjudge* тощо. Вивчення структурних та морфологічних особливостей термінологічних одиниць англійської фахової мови спорту відображає рівень розвитку терміносистеми та основні шляхи її формування, що безумовно, впливає на вибір перекладацьких стратегій в процесі роботи з фаховою лексикою, та допомагає збалансувати національні та інтернаціональні компоненти в терміносистемі спорту.

Розвиток полісемантичних зв'язків у терміносистемі спорту - явище неминуче, а найпоширенішими в досліджуваній терміносистемі є терміни з двома значеннями: *a bat* - а) бейсбольна біта; б) ключка для гольфу (72,4%), однак значно рідше трапляються терміни, які мають три та більше значень: *a hook* - а) короткий боковий удар лівою в боксі; б) неправильна траєкторія м'яча в футболі; с) неправильний удар в футболі (27,6%), що пояснюється внутрішньосистемними лексико-семантичними зв'язками. За спостереженнями Іщенко Т., опублікованими у науковій праці «Комунікативні аспекти англійської фахової мови спорту», полісемія спортивних термінів може бути результатом дії когнітивного механізму, який об'єднує в собі властивості метафори й метонімії, що, безумовно, має враховувати перекладач текстів фахової мови спорту [19, с.124-125].

Явище омонімії охоплює невелику кількість англійських термінів спорту, виявлених у корпусі текстів, які вивчалися. У процесі аналізу терміносистеми спорту були виявлені випадки як внутрішньогалузевої омонімії: *scissors – gymnastics – any of several feats in which the legs execute a scissor like motion; wrestling – a hold secured by clasping the legs around the body or head of the opponent.* (31,2%), так і міжгалузевої омонімії: *forward – sport – a player stationed in advance of others on a team; finance – something bought, as a security, for future delivery* (67,8%). Отже, вибір варіанта перекладу омонімічного терміна вимагає глибоких знань специфіки спорту як соціального феномену, розуміння змісту терміна англійською мовою і пошук його українських еквівалентів, що можна також означити як пошук шляхів вирівнювання когнітивного дисонансу.

Синонімія термінів фахової мови спорту є досить специфічною. Можна констатувати присутність таких рядів синонімічних зв'язків між термінами досліджуваної терміносистеми: зв'язки семантичної рівності значень: *Medal Ceremony – Victory Ceremony* (73 пари синонімів, 46,5%) та зв'язки семантичної близькості: *referee – umpire* (84 пари синонімів, 53,5%). Крім того, відзначаємо важливу роль мотивації як в утворенні синонімічних термінів, так і в репрезентації наукового знання через термінологічну номінацію в цілому.

Явище антонімії в англійській терміносистемі спорту представлене достатньою кількістю термінів. За спостереженнями Іщенко Т., в спортивних текстах, які було проаналізовано, переважають лексичні антоніми – 43 пари: *start – finish* (58,1%), словотворчі антоніми в досліджуваних текстах представлені меншою кількістю пар – 31 пара: *eligible – non-eligible* (41,9%). За словотворчою структурою антоніми терміносфери спорту представлені кореневими, похідними, складними словами, а також двокомпонентними словосполученнями, кількість яких найбільша. Щільна взаємодія антонімічних і синонімічних відношень у терміносистемі спорту свідчить про системність антонімії та системність термінології спорту як такої [18, с.279].

У когнітивному аспекті спортивні терміни розглядаються як наслідок когнітивної діяльності людини у галузі спорту, результат інтелектуальної

обробки інформації, як вербальні прояви, вираження процесів концептуалізації та категоризації, при тому, що парадигматичні зв'язки фахової лексики спорту підкреслюють системність термінології спорту, позитивно відповідаючи на питання щодо можливості називати спеціальну лексику спорту термінологією. Фахові тексти спорту актуалізують загальнонаукові, міжгалузеві й вузькогалузеві терміни, які визначають ступінь термінологічної насиченості фахових текстів, тобто їхній рівень абстрактності. За аналізом Іщенко Т., середня термінологічна насиченість даних текстів вузькогалузевими термінами становить 22%, міжгалузевими термінами – 14% та загальнонауковими термінами – 10%, а загальною лексикою – 54% [18, с.280].

Таким чином, доцільно говорити про певну «відкритість», низький рівень кодифікованості фахової мови спорту, що забезпечується розробленою терміносистемою, яка відповідає можливим модусам галузевої комунікації та сприяє залученню непрофесіоналів до фахової комунікації. У фаховій мові спорту такими зацікавленими особами є вболівальники спортивних змагань, які досить часто не володіють фаховою лексикою того або іншого виду спорту, а отже, й відповідним фондом знань. Крім того, така відкритість припускає збагачення мови лексичним фондом інших суміжних фахових мов. До того ж, певна відкритість спортивної терміносистеми, невисокий рівень кодифікованості фахових текстів спорту та велика кількість термінів-інтернаціоналізмів з одного боку вимагають меншої термінологічної підготовки перекладача, а з іншого – більш суттєвих когнітивних зусиль перекладача спортивних текстів.

2.2. Структурно-тематичні групи спортивної термінології

Вузькість спеціалізованої мови спорту пов'язана з вузькістю кола фахівців, заснованих на спільному досвіді. Спільний досвід – це те, що становить «професійний світогляд» [24, с. 137], що є адекватним дійсності, стану справ у спорті. Щоб співвіднести структури знань концепту «спорт» з мовними одиницями, необхідно спиратися як на теоретичні основи спорту, так і на структурно-семантичні властивості мовних одиниць, які об'єктивують ці знання. Комунікація можлива лише за наявності певних змістовних, інформаційних «згустків» («фреймів») у свідомості кожного мовця, в його світогляді [13, с. 90]. При аналізі концептуальної структури спеціальної спортивної мови ми виходимо з методу фреймів, враховуючи, що семантика фрейму обґрунтовує зв'язок лінгвістичної та енциклопедичної інформації при створенні номінативних одиниць спорту [13, с. 91]. Тож характеристика професійної мови спорту є характеристикою каркасної структури спорту, або когнітивної карти спорту. Загальну пізнавальну карту спорту можемо представити у вигляді наступних фреймів:

1. «Спорт».
2. «Кваліфікація спортсменів та результати змагань».
3. «Правила змагань і покарання».

Ціннісний зміст концептуальної сфери «спорт» отримав своє мовне вираження у значеннях слова «спорт». На основі інтегральних функцій професійної мови та їх текстові реалізації об'єднуються у функціональні стилі. Професійна мова спорту вживається у виробничо-технічному, офіційно-комерційному, науковому та публіцистичному стилях.

Іщенко Т. у своїй науковій праці «Комунікативні аспекти англійської фахової мови спорту» стверджує, що спортивний дискурс реалізується в мовних жанрах, які виникають у точках зіткнення спортивного та інших дискурсів:

- спорт і педагогіка – тренування, старту;
- спорт і медицина – надання медичної допомоги спортсменам;
- спортивно-господарські – договори, документи, що підтверджують проведення змагань;

- спорт і реклама – контракт спортсмена з будь-якою компанією;
- спорт і право – договори, угоди та контракти [19, с.125].

Застосування моделі Хоффмана Л. до англійської мови спорту дозволяє виділити п'ять шарів, кожен з яких має свій під-рівень, який ми розглядаємо як під-мови спортивної мови:

I. Підгрунття теоретичних фундаментальних наук про спорт:

1. Теорія спорту.
2. Теорія фізичної культури.

II. Підтекст експериментальних спортивних наук:

1. Дослідження.
2. Розробки.
3. Тестування.

III. Підгрунття прикладної науки:

1. Спорт.
2. Медицина.
3. Спортивна економіка.
4. Спортивна психологія.
5. Правові аспекти фізичної культури і спорту.
6. Комп'ютерні технології в спорті.

IV. Підтекст матеріального виробництва:

1. Будівництво об'єктів спортивної інфраструктури.
2. Виробництво спортивного обладнання та інвентарю.
3. Виробництво спортивного інвентарю та одягу.

V. Підтекст сфери споживання. Підтекст учасників спортивного дискурсу:

1. Спортсмен – тренер – суддя.
2. Спортивний коментатор [49].

Стратифікаційний аналіз спеціалізованої мови спорту, який здійснили Гошовська Л., Гальченко І., Сосіна В. «До питання термінотворення у сучасній українській терміносистемі оздоровчих видів фізичної культури», дозволяє припустити, що мова спорту є системою окремих або обмежених субмов

(субмова легкої атлетики, субмова будівництва спортивних споруд, субмова спортивного програмного забезпечення тощо) [12, с.223]. Таким чином, «спортивний термін» – це слово або словосполучення, застосоване для точної назви предметів, явищ, вправ, рухів у фізичному вихованні та спорті, що характеризується єдністю цілісної номінації [5, с. 8].

«Спортивна термінологія» – це сукупність слів і стійких словосполучень, співвідносних з поняттями (предметами, явищами, діями) в галузі фізичної культури та спорті [11, с.720]. Спортивна термінологія характеризується підвищеною мобільністю, тенденцією до постійного розвитку, тому термінологію спорту науковці відносять до стихійних терміносистем. Спортивна термінологія - найбільш уживана термінологія сучасної англійської мови, оскільки спортивні терміни активно використовуються в засобах масової інформації не лише спортивної тематики.

В основу класифікації спортивних термінів можуть бути покладені їх морфологічні особливості (структура, часткова реалізація) та специфіка значення. Спортивні терміни-слова представлені 45% вибірки: вони можуть бути простими (50%) – *cue, fin, punt, foil*; похідними – 31%:

- 1) суфіксально-похідними – *flipper, server, header, delivery, epeeist, judoist*;
- 2) префіксально-похідними – *outspace, outboard, overtime, overshoot, midfielder, dismount, miscue*;
- 3) префіксально-суфіксальними - *outsider, all rounder, replacement, enforcer*);

складними – 13%:

- 1) основа + основа: *flick-flack, breaststroke, flagstick, wristband, footrest*;
- 2) поєднання словоскладання з афіксацією – *hat-tricker, four-pointer, steeplechaser, blueliner, stick-handling*).

Терміни-слова розпадаються на класи:

- 1) іменників (60%) – *squatting, court, grip*;
- 2) дієслів (30%) – *to screen, to muff, to slice*;
- 3) прикметників (5%) – *sick, scientific*;

4) прислівників (5%) – *out*.

Спортивні терміни-словосполучення (55%) є:

1) субстантивними (75%) – *landing area, short-shafted ice axe, sparring partner*;

2) дієслівними (25%) – *to fist out a ball, hit fair, to order a player off the field*.

За кількістю компонентів вони поділяються на:

- двокомпонентні (60%) – *cue rack, screw dive, coxless four*;
- трикомпонентні (21%) – *white spot ball, red object ball, base line judge*;
- чотирикомпонентні (14%) – *running take-off twist dive*;
- п'ятикомпонентні (5%) – *hitting the cue ball dead centre*.

За Мухаммаджон Г. семантична класифікація спортивних термінів представлена чотирма групами:

1) терміни, що позначають процеси та дії, що характеризують спортивні події (50%) – *diving, to shadow, to clear the puck*;

2) терміни, що позначають спортивний інвентар та його складові (35%) – *butt end, chest pad, palisade*;

3) терміни, що вказують на професійну приналежність спортсменів (9%) – *hand glider pilot; hockeyist, a racing cyclist*;

4) терміни, що акцентують якості та властивості ведення спортивних ігор, виступів спортсменів (6%) – *chippy, clutch-and-grab* [56, с.70].

Наприклад, базова баскетбольна термінолексика складається з простих слів-термінів, складних слів і термінів-словосполучень як стилістично нейтральних, так і емоційно забарвлених одиниць. Периферійною сферою є загальнонаукова термінологія. Специфіка баскетбольної термінології полягає у їх експресивності та метафоричності, що суперечить законам термінотворення і наведеним вище ознакам термінів як мовних одиниць. Гошовська Л., Гальченко І., Сосіна В. у праці «До питання термінотворення у сучасній українській терміносистемі оздоровчих видів фізичної культури» пояснюють це тим, що більшість баскетбольних термінів – це «номінації, народжені вулицею, ...створені в процесі гри американськими підлітками», це влучні розмовні

сленгові конструкції, які «в англійській мові дуже точно передають саму суть поняття, ігрового моменту чи ситуації» [12, с. 14]: *foul* (фол, порушення; букв. брудний, смердючий, зіпсувати); *flagrant foul* (жорсткий фол, букв. жахливий, ганебний); *tap* (добивання, букв. пробка, виймати пробку); *dunk* (кидок зверху, букв. змочити), *to flush* (кидати зверху, букв. злітати); *to kiss off the glass* (здійснити кидок від щита, букв. іди геть).

Формування англomовної баскетбольної термінології здебільшого є результатом звуження предметно-поняттєвого співвіднесення загальноновживаної, стилістично нейтральної лексики: мовні одиниці без суттєвих формальних змін почали вживатися у певній професійній комунікативній ситуації та стали мовним показником чітко сформульованих спортивних понять. Отже, першим способом утворення баскетбольної термінолексики стала спеціалізація значень слів, які у певних контекстах втратили своє пряме значення і набули переносного, потім відбувся процес їх термінологізації. Власне назва *basketball* є яскравою ілюстрацією: сполученням слів *basket* + *ball* позначено і сутність гри, і процес, і мету, і основний інвентар для гри; *travelling* (зайві кроки (пробіжка) з м'ячем), *fake* (фінт, обманний рух), *finish* (завершити ігрову комбінацію, закинути м'яч у кошик), *zone* (зона – тип захисту), *outlet pass* (пас після підбору м'яча).

Переважна більшість баскетбольних термінів є словосполученнями. Сполучатися можуть різні частини мови, найпродуктивнішими є такі: /N+N/ *bounce pass* (передача м'яча з відскоком від підлоги), *jump ball* (спірний м'яч); /Adj+N/ *free throw* (штрафний кидок), *alternating possession* (володіння за чергою), *double dribble* (подвійне ведення, порушення правил); /Num+N/ *second chance* (другий шанс на атаку), *three point shot* (трьохочковий кидок). Інколи такі сполуки зрощуються, і їх починають писати разом або через дефіс, а отже словоскладання також є ефективним джерелом утворення й збагачення англomовної баскетбольної термінолексики: моделі /N+N/ *ballgame* (гра, переможна гра); /Adj+N/ *backcourt* (тилова зона), *backboard* (щит); *goaltending* (перешкода влученню); /Adv+N/ *downtown* (далеко від кошика), *crossover* (прийом нападу, що полягає у миттєвій зміні напрямку руху в інший бік),

overtime (додатковий час); /Num+N/ *three-point line* (трьохочкова лінія), *twenty-four (24) seconds* (правило 24 секунд). Поєднанням елементів утворюються складні термінологічні номінації (юкстапозити): *coast-to-coast* (від одного кінця майданчика до іншого), *give-and-go* (комбінація, коли один гравець дає пас іншому, проривається під кільце, отримує м'яч назад та здійснює близький до кільця кидок), сполучення іменників, дієслів із прийменниками: *throw-in* (вкидання м'яча), *time-out* (таймаут, переривання гри), *out-of-bounds* (за межами ігрового майданчика), *on-ball screen – off-ball screen* (типи заслону). Афіксація є одним із основних способів утворення простих і складних баскетбольних термінів. Суфіксальний спосіб утворення термінолексики баскетболу є досить продуктивним для утворення віддієслівних вторинних номінацій, що переважно являють собою дієприкметникові форми:

a) V+ing *disqualifying foul; hand checking; charging; blocking, goaltending; guarding position;*

b) V+ed (Р II) *blocked shot, established position, time played, held ball, tied score* [35, с. 176].

Продуктивність суфіксальної деривації зумовлена частотністю вживання дієслівних, іменних форм в ігрових видах спорту та динамічністю гри в баскетбол і є окремим напрямком лінгвістичного дослідження. За Іщенко Т., метафоризація – переосмислення значення загальноновживаних слів, семантичний процес перенесення форми з однієї мовної одиниці на іншу на основі певної подібності, аналогії – є найпродуктивнішим способом номінації та шляхом утворення баскетбольної термінології: *windmill* – млин, вітряк, у баскетболі, за подібністю форми та руху, означає кидок зверху після пронесення м'яча коловою траєкторією перпендикулярно підлозі); *rainbow shot* за подібністю форми та місця – кидок, під час якого м'яч летить високою траєкторією; *to steal* (красти) – баск. перехопити м'яч; *to bank* (робити насипи, збагачувати) – здійснити кидок від щита так, щоб м'яч відскочив від нього; *prayer* (богомалець, прохач) – складний кидок, який виконується на останніх секундах гри; *to bury* (ховати(ся), зануритися) – виконати вдалий, часто важкий кидок; *key* (ключ) – трапеція,

основна частина поля (під кільцем до штрафної лінії); назви швидких змін руху (ривків): *cut – banana cut, curl cut, fade cut, flare cut, flash cut, flex cut, popout cut, shuffle cut, shallow cut*. Слід зауважити, що особливо емоційно-оцінні конотації мають назви кидків та ігрових ситуацій (близько 70 % назв), що пояснюється емоційною насиченістю і напруженістю відповідних ігрових моментів. Інколи процес метафоризації супроводжує явище конверсії (перехід слів з однієї частини мови в іншу), зокрема вербалізація іменників: слово *school* (школа) у баскетболі набуло значення, абсолютно не пов'язане з первинним, – здійснити ефективний прийом у нападі та закинути м'яч; субстантивація: *alley oop* (прийняття пасу та кидок в одному стрибку, часто зверху) [16, с.54].

Незначна кількість термінів утворена шляхом конденсації – скороченням конструкції та лексикалізації й семантичного збагачення одного її компонента (словосполучення, слова, літери): *nothing but net* (влучний кидок, під час якого м'яч не торкається кільця), *and one* (вдалий кидок з фолом), *j* (скорочено від *junper* – кидок у стрибку), *two* (двоочковий кидок), *no-charge* (без фолу зіткнення), *five seconds* (правило 5 секунд). Експресивність баскетбольних термінів забезпечує яскраво виражене емоційне забарвлення слова або одного з компонентів терміносполуки, його семантичний контраст з первинним або іншим, переважно стилістично нейтральним, значенням: *tomahawk* (кидок зверху прямою рукою), *rock* (м'яч), *skywalk* (горизонтальний рух під час стрибку), *garbage time* (час, який залишився у грі, результат якої зрозумілий, букв. сміття, щось непотрібне). Баскетбольні терміноодиниці можуть вступати у лексико-семантичні зв'язки: антонімічні, синонімічні, омонімічні відносини, наприклад синонімічні *basket – hole – hoop – rim* (кільце, кошик), *triple – three point shot* (трьохочковий кидок), *box out – block out* (блокувати супернику доступ (шлях) до кошика); антонімічні *high post – low post* (місце біля штрафної лінії – місце, найближче до кільця), *live ball – dead ball* (живий – мертвий м'яч(у грі), *frontcourt – backcourt* (передова – тилова зона).

Омонімічним є слово *post* у таких значеннях: *post I* – місце, найближче до кільця; *post II* – прийом у нападі; слово *point*: *point I* – бал, очко; *point II* – позиція

баскетболіста. Для баскетбольної термінології характерною також є полісемія, що, як правило, виявляється у граматичній природі термінологічних найменувань, наприклад: назви явищ (іменники) та дій і процесів (дієслова): *pass* – 1) пас, 2) віддати пас; *jam* – 1) кидок зверху, 2) закинути м'яч зверху; *guard* – 1) захисник, 2) захищати, гра у захисті; *block* – 1) блок, торкання м'яча після або під час кидка; 2) фол у захисті, силове перешкоджання рухам суперника; 3) поставити блок, дотик до м'яча для попередження його влучення в кільце [35, с. 177].

У своїх наукових розвідках Іщенко Т. розкриває, що структурно-семантичну специфіку баскетбольної терміносистеми формують лексико-семантичні (або тематичні) групи (далі – ТГ), мовні одиниці у яких об'єднані єдиним лінгвокогнітивним контекстом і групуються за наявністю спільної архісеми [16, с.55]. Терміни, що номінують предметно-понятійний апарат баскетболу, можна згрупувати у такі ТГ:

1) ТГ 1 – загальні найменування, спортивна термінолексика, що стосується організації змагань, їх різновидів, структурних частин, наприклад: *game, preliminary, quarterfinal, semifinal, final; team, team member, home team, visiting team, coach, athlete; uniform, position, substitution, score, equipment, rule, violation, stopwatch, injury, to blow the whistle.*

2) ТГ 2 – назви осіб за родом занять, функціональним призначенням, назви спортсменів за ігровим амплуа: *гравці players – center, backcourt, guard, forward, power forward, point guard, swingman, trailer, captain; substitute player, excluded player, free-throw shooter, ball handler; судді officials – referee, scorer, assistant scorer, timer, commissioner, 24-second operator, jury of appeal.*

3) ТГ 3 – найменування кидків: *tip-off, dunk, jump shot, pivot shot, rainbow shot, air ball, field goal, runner, old fashion three-point play, hook, free throw, finder roll, charge, etc. ; назви фолів: disqualifying foul, double foul, personal foul, technical foul, unsportsmanlike foul, flagrant foul, non shooting foul.*

4) ТГ 4 – назви ігрових дій: *to throw, to shoot, to dribble, to pass, to tap, to roll, to loose ball; to lay, to take, to shake, to reject, to switch, to tip, to gain control, to assist, to pull up, to charge, to block, to cut, to finish, to flush, to foul.*

5) ТГ 5 – назви на позначення рухів, технічних прийомів у баскетболі. Номінативний простір термінів цієї групи формують компоненти із семантикою offense (атака/напад): *give-and-go, jab step, cut, flash, in-bounds play, jump-stop, triple-threat position, pivot, post, drop-step, crossover; DEFENCE (захист): lateral side, ready position, help and recover, man-to-man, pick and roll, press, screen, zone; VIOLATION (порушення правил): hand checking, travelling, illegal dribble, double dribble, carrying the ball, 3/5/8 second violation, 24 second shot clock violation, palming, ball returned to back court, out-of-bounds, intentional foot ball, basket interference, goaltending.*

ТГ 3-5 становлять ядро баскетбольної терміносистеми, номінації характеризуються динамічністю, компактністю (аналітичністю) форми та високою семантичною ємністю.

6) ТГ 6 – назви ігрових ситуацій у баскетболі: *possession, fake, offensive rebound, defensive rebound, outlet pass, fast break, turnover, clear cut, alley oop, fish-hook cut, full-court press, penetration, squaring up, chin it, splitting the trap.*

7) ТГ 7 – назви на позначення спортивного інвентаря, баскетбольного обладнання і місць спортивної дії: *playing court, boundary line, key, cylinder, baseline, arc, three-point field goal area, no-charge semi-circle line, wing, lane, basket, bench, substitution chairs, game clock, scoresheet, backboards, twenty-four second clock; ball, compression sleeves, compression stockings, knee braces.*

8) ТГ 8 – номінації на позначення характеристик, якостей спортивних дій у баскетболі, переважно це назви за ознакою результативності гри, ігрової дії: *quadruple-double, double-double, triple-double, goal average, biggest scoring run, biggest lead; fast break point, game lost by forfeit, lost by default.*

9) ТГ 9 – назви на позначення часових параметрів ігрового часу: *period, playing time, overtime, shot clock, hang time, garbage time, interval, time-out.*

10) ТГ 10 – ігрові команди, опис суддівських жестів під час гри: *pushing or charging without the ball; stop clock for violation; excessive swinging of elbows, holding, ball returned to backcourt, beckoning-in, cancel score* [19, с.126-127].

Отже, англomовна спортивна термінологія є складною системно-семантичною парадигмою, основним способом найменування у якій є метафоричне найменування явищ і понять: переосмислюється, метафоризується, спеціалізується загальноповживана лексика, яка потім термінологізується. Основними рисами баскетбольної термінології є її структурна (деривативна) похідність, компактність форми, динамічність, точність, високий ступінь інформативності, експресивність і метафоричність. Тематична класифікація номінацій баскетболу (виділено 10 тематичних груп) свідчить про чітку системну організацію спортивної лексики та розгалуженість підсистеми баскетбольної термінології.

Таким чином, зародження і формування спортивної термінології пов'язане з історією видів спорту, а її розвиток простежується аж до теперішнього часу. У зв'язку з тим, що різні види спорту поширилися по всьому світу, утворилася спеціальна термінологія, яка відображає відповідний лексико-семантичний пласт. Термінологія присутня як в професійній сфері діяльності, так і в суспільному розумінні. Таценко Н. у дисертаційному дослідженні «Засоби реалізації мегаконцептів ПРОСТІР, ЧАС, ІНФОРМАЦІЯ в сучасній англійській мові (на матеріалі інновацій віртуальної реальності)» вважає, що найбільш продуктивним способом структурного термінотворення є синтаксичний, який полягає в перетворенні звичайних вільних словосполучень в складні еквіваленти слів [40, с. 7].

Під терміносполученням нами розуміється таке словосполучення, де відбувається об'єднання повнозначних слів, які формують спеціальне професійне поняття: *central defender* – «центральний захисник», *right back* – «правий захисник». Складні терміни утворюються на основі словосполучень, які перебувають в певних структурно-семантичних відносинах між собою, використовуючи злиття кореневих основ або утворені шляхом словоскладання.

Терміни, що складаються з комбінацій цілих слів, за своєю структурою наближаються до словосполученням. Незалежно від своєї форми одні терміни пишуться разом, (наприклад, *breakaway* – «нападник, який пішов у відрив»), інші через дефіс (*hat-trick* – «три голи, забитих одним гравцем в одній грі»), складні терміни зберігають свою семантичну форму. Загальноживана лексика також зазнає процес термінологізації. Наприклад, *a cross* («навіс» у футболі – «хрест» в загальноживаній лексиці), *bench* («запасні гравці», «лавка»), *tie* («нічия», «краватка»). Цей процес зачіпає і термінологізації словесних пар. При цьому два слова в сукупності утворюють термін: *backhill* – удар тильною частиною стопи (*back* – «спина», *hill* – «п'ята», «каблу»), *a clinical finish* – «точний удар по воротах», «чистий гол» (*clinical* – «клінічний», *finish* – «завершення»), *a hat-trick* – «три голи, забиті одним гравців в одному матчі» (*hat* – капелюх, *trick* – трюк, хитрість).

З огляду на те, що терміносполучення є продуктивним способом термінотворення, видається цікавим розглянути їх структуру:

1) субстантивні N + N: (з іменником в ролі головного слова) *goal mouth* – «рамка воріт», *goal kick* – «удар від воріт», *goal line* – «лінія воріт»;

2) ад'єктивні словосполучення Adj + Prep: *fizzed in* – «блискучий крос (навіс)», *dinked in* – «невдалий навіс»;

3) дієслівні словосполучення V + N: *block the shot* – «блокувати удар», *clear the ball* – «вибивати м'яч».

В якості залежних слів можуть виступати різні частини мови:

1) іменники V + N: *heat the woodwork* – «потрапити в штангу»;

2) прикметники Adj + N: *free-kick* – «вільний удар»; *right winger* – «правий захисник», *magic sponge* – «губка з водою, яка приведе до тям гравців»;

3) порядкові числівники Num + N: *first touch* – «обробка м'яча», *first / second leg* – «перша / друга зустріч команд», *fourth official* – «резервний арбітр»;

4) дієприкметник Part + N: *adopted ball* – «гол», *left-footed striker* – «лівоногий нападник», *saved penalty* – «нереалізований пенальті». Виявлено багатокomпонентні терміни, поєднані за допомогою дефісів: *give-and-go* – «гра в

стінку», *end-to-endstuff* – «гра, в якій м'яч постійно переходить від команди до команди», *six-a-side football* – «футбол в хокейній коробці з бортами». Аглютиновані терміни (не менше трьох тісно поєднаних кореневих морфем) *superlinkman* – «хороша сполучна оборона і атака за схемою 3-4-3» [44, с. 145].

З плином часу в термінології відбуваються зміни, однак при аналізі англомовних джерел було помічено, що морфологічний спосіб термінотворення є найбільш продуктивним в цьому аспекті. Так як суфіксація характерна для словотвору, в той час як субстантивні терміни займають центральне місце в терміносфері. Виділимо наступні продуктивні суфікси в англійських термінах: -ing (*blocking* – «захист, блокування», *dribbling* – «ведення м'яча»); -er / -or (*dribbler* – «гравець, провідний м'яч»); -ist (*titlist* – «володар титулу», *finalist* – «гравець, який вийшов у фінал»); -ation (*qualification* – «кваліфікація», *disqualification* – «дискваліфікація»).

Синтаксичний спосіб термінотворення продуктивний для утворення термінів-словосполучень:

1) двокомпонентних термінів (що складаються з базового елемента (ядра) і елемента, що визначає ядро): *field zones* – «зони ігрового поля», *bicycle kick* – «удар ножицями через себе», *dead ball* – «відновлення гри зі стандартного положення»;

2) трикомпонентних термінів: *top left corner* – «верхній лівий кут воріт», *bottom left corner* – «нижній лівий кут воріт», *big game player* – «гравець, що виявляє себе в матчах з серйозними суперниками»;

3) чотирьохкомпонентних термінів: *against the run of play* – «проти логіки гри», *best fans in the world* – «вболівальники, які підтримують аутсайдерів»;

4) п'ятикомпонентних термінів: *shoot from outside the penalty area* – «удар через зону пенальті», *led to attempt on goal* – «результативні помилки в обороні, які могли привести або привели до пропущеного голу».

Підсумовуючи зазначимо, що перша граматична особливість, яка є найчисельнішою – це вживання присвійного відмінка. Цей вид відмінка вказує на приналежність одного об'єкта суб'єкту. Він може утворитися за допомогою

додавання афікса 's (*England's victory*) або ж *of* (*blend of skills*). Крім того, у спортивних текстах дуже часто використовуються дієприслівникові звороти і герундій, найчастіше в описових цілях. Перевагу автори віддають дієприслівникам (*taking shape*), потім герундію (*for enjoying it*) і тільки потім дієприкметникам (*always seeking*). Аналізуючи тексти спортивної тематики, можна прийти до наступних висновків, найчастіше автори використовують Present Simple, Past Simple і Future Simple. Так само зустрічалися такі часи, як Present, Past і Future Perfect, Present, Past і Future Continuous.

Досліджуючи синтаксис спортивних статей, можемо виділити наступні особливості. Прості пропозиції використовуються набагато частіше, ніж складносурядні. Також можна зустріти певну кількість умовних і питальних речень. Крім того, можемо виділити часте використання інфінітива в якості складного підмета (*is no need to say, struggled to find, had come to play*) і модальних дієслів (*might, can, should, have to*) [44, с. 146].

Таким чином, лінгвістичні особливості є одними з важливих складових тексту, так як вони визначають його приналежність до того чи іншого стилю. У нашій роботі основною лексичною особливістю всіх статей виявилися спортивні терміни і переважання специфічної лексики, так як наш матеріал був вивчений в рамках спортивного дискурсу. Аналізуючи граматичні особливості, ми прийшли до висновку, що при написанні статей автори використовують присвійний відмінок, прості речення, дієприслівникові конструкції і прості часи.

Для реалізації базових функцій спортивного тексту і виконання конкретних задач, що стоять перед автором спортивної статті складає все різноманіття лексичного складу мови. За допомогою лінгвістичного аналізу ми визначили засоби виразності, які допомагають досягти потрібного результату. Для аналізу були відібрані статті про спорт з інтернет сайтів. Під час аналізу були виділені наступні компоненти статей:

- тема;
- підзаголовок;
- основна частина.

Тема містить ключові слова з тексту статті і покликана зацікавити нас. Підзаголовок дає зрозуміти, про що читачі збираються прочитати. В основній частині міститься вся основна інформація. Під час читання статей англійською мовою можна помітити, що в них зазвичай використана нейтральна лексика, яка допомагає автору зблизитися з читачем і зробити інформацію більш доступною і зрозумілою. З лексичної точки зору, єдину складність представляють спортивні терміни. Однак, для любителів спорту вони не стануть перешкодою для розуміння, так як більшість цих термінів вже давно знайшли своє місце в українській мові.

Наведемо приклади: *penalty* – штраф, пенальті, *defender* – захисник, *halfback* – напівзахисник, *offside* – поза грою, *semi-final* – півфінал, *quarter-final* – чвертьфіналу, *outsider* – аутсайдер, *backhand* – удар закритою ракеткою по м'ячу тощо [48-52; 57; 59].

Дуже часто зустрічаються назви стадіонів, трас або спортивних подій, наприклад: *RattleSnake Point Golf Club* (назва гольф клубу), *Sandown 500* (назва гонок на витривалість), *Brighton community stadium* (назва стадіону), *X-games* (міжнародні екстремальні ігри) тощо. Невід'ємною частиною спорту є команди. При дослідженні спортивних статей, ми нерідко стикаємося з назвами команд: *San Antonio Spurs*, *Miami Heat*, *Los Angeles Lakers*, *Chelsea*, *Red bull*, *Springfield falcons*, *Texas Stars* тощо [59; 58; 61].

Наступною лексичною одиницею, що зустрічається в спортивній публіцистиці, є скорочення. Як правило вони позначають назви спортивних асоціацій, клубів, телеканалів і професійних спортивних термінів. Наприклад: *FIFA Federation internationale de football association* – міжнародна федерація футболу, *NCAA National Collegiate Athletic Association* – національна асоціація студентського спорту, *MVP Most Valuable Player* – найцінніший гравець, *CBS Columbia Broadcasting System* – «Сі-Би-Ес», американська телерадіомережа, *IIHF International Ice Hockey Federation* – міжнародна організація хокею на льоду [53; 58; 59; 61] тощо.

Для сучасних англомовних спортивних статей характерними лексичними одиницями є евфемізми: *Every fan who has ever worshiped Lance Armstrong in this way, as I did throughout his active career, now has yet another unavoidable and unpleasant moment of reappraisal to deal with* [55, с.68].

Ще одним прикладом поширеного випадку використання евфемізмів служить опис програшів улюбленої команди, за допомогою яких журналіст намагається «пом'якшити удар» для фанатів, називаючи поразку досвідом «*experience*»: *Bitter experience keeps Man City's Guardiola grounded* [54, с.12].

Таким чином, за допомогою евфемізмів стає можливим приховати від читача справжню сутність явища за допомогою штучного створення нейтральної або позитивної конотації або в більш м'якій формі піднести негативну новину. Крім того, в текстах спортивних статей часто використовуються афективи, до яких можна віднести такі слова і словосполучення, як: *human dignity, dream of billions, hope, pride, tragedy, patriotism, faith in the ideals, beliefs, ultimate triumph, dramatic game, fair competition* [54; 56;60; 61; 62].

Розглянемо наступні приклади присвячені моральним і етичним цінностям спорту:

Once upon a time sportsmanship was about dignity and graciousness in defeat [54].

Di Canio was one of the bad boys of football but, in the heat of battle, still managed to do the decent, honourable thing [60].

Слова подібного роду мають унікальну можливість налаштувати читача на певний лад і пробуджувати глибокі емоційні переживання. Говорячи про використання емоційного фактору спортивних текстів, слід зазначити таку особливість статей такого роду, як використання розмовної 28 лексики або сленгу для твору ефекту зближення з читачем або додання опису додаткової емотивності або комічності:

Heck, he was even trying to help by setting up an eponymous foundation which he hoped would eventually raise enough money to build a hospital [60].

Однією з цілей використання цієї лексики в спортивних інформаційно-аналітичних матеріалах є прагнення автора стати ближче до читача, бажання підкреслити спільність інтересів і поглядів або ж пробудити у нього хвилю емоцій і яскравих вражень, що дозволяють заново пережити ейфорію від спортивного заходу. Але не слід забувати, що хоча сленг і просторіччя значно збагачують мову статей, вони повинні вживатися в міру і бути стилістично доречними, щоб не знижувати якість тексту. Ще однією лексичною особливістю, характерною для англomовних газетних текстів, в тому числі і спортивних, покликаної підвищити оригінальність подачі матеріалу і посилити вплив на читача, є активне використання індивідуально-авторських неологізмів:

There have been a lot of reports on scandals and blamestorming in the team, but how have the athletes been doing? [54].

У цьому випадку неологізм *blamestorming* можна перекласти як «пошуки винного», завдяки якому автор дає зрозуміти читачеві в короткій і образній формі про несправедливість звинувачень, замість яких необхідно зайнятися спільним рішенням проблеми. Зазначимо, що для спортивних текстів є використання різноманітних фразеологізмів, які широко використовуються в різних статтях спортивної спрямованості.

Розглянемо наступні приклади використання фразеологічних зворотів в спортивній аналітиці:

With the ball in his hands, he's more bull in a china shop than finesse, and he's apt to carry a few guys with him [56]. What are we "outsiders" to think about either the case against Armstong, or of his case against the USADA's "witch hunt", as he calls it? [55].

У цих прикладах використання фразеологічних одиниць дозволило автору загострити увагу на негативних аспектах описуваних явищ і реалізувати тактику звинувачення. У текстах публіцистичного стилю робиться акцент на емоційність мови, виразність, які досягаються за допомогою застосування стилістичних засобів мови [9, с. 6].

У ході здійснення аналізу стилістичних прийомів було виділено дві великі групи стилістичних прийомів, яким автор Мартиняк О. «Явище синонімії у термінологічній лексиці» віддає найбільшу перевагу: епітети, метафори і уособлення. Зауважимо, що епітети – означення, що характеризують властивість, якість, поняття або явище. Вони надають емоційності реченням, які без них виглядали б цілком нейтрально [29, с. 43].

Наведемо приклади використання епітетів:

It will be a fascinating match-up [58].

It was a fantastic campaign [57].

... where Lewis Hamilton performed just a beautiful overtaking [53].

And that's how this amazing season ended [61].

It was probably the best shot [59].

Наступною групою виявилися метафори. Наведемо приклади:

I am sure that Daniels had a skeleton in the cupboard [58].

Sport is always hard. But if you want something you will work your fingers to the bone to get that [57].

... and I promised my coach to move heaven and earth to get this title [59].

Dwyane Wade never misses out an opportunity to play with fire [58].

Також значну роль грають і уособлення, адже наділяють неживий об'єкт ознаками живого, дозволяють тексту придбати виразність і яскравість, які впливають на читача. Наведемо приклади:

Set of penalties defined a victory [53].

His skills let him down [58].

The very last punch just did the thing [61].

Air left my lungs [57].

Radio in my helmet was damaged badly and was not responding anymore [59].

My feet touched the floor [59].

Отже, зауважимо, що в текстах спортивних статей зустрічається спортивна термінологія, назви команд і географічних об'єктів, евфемізми, афективи, фразеологізми тощо. Крім того, у текстах спортивних статей

основними стилістичними прийомами, які виділяються на тлі інших, є епітети, метафори, уособлення.

2.3. Термінологія у царині гімнастики

Система термінологічних одиниць, які обслуговують комунікацію у спорті, наділена специфічними характеристиками: розгалуженість структури; яскраво виражені процеси термінологізації та детермінологізації; відносна доступність та зрозумілість для носіїв мови, не зайнятих у даній сфері.

Унікальність гімнастичних термінів (особливо найменувань загальнорозвиваючих і стройових вправ) у тому, що у професійному спілкуванні ними користуються представники всіх видів спорту, і навіть працівники фізичної культури, терміни гімнастики вживаються на заняттях із загальної фізичної підготовки. Отже, гімнастична термінологія є складовою термінологій інших видів спорту: спортивна гімнастика, художня гімнастика, акробатика, спортивна аеробіка, фітнес-аеробіка.

Терміни художньої гімнастики функціонують у різних сферах інституційного дискурсу: література прикладного характеру (навчальні посібники, навчально-методична та довідкова література); регламенти, документи (правила змагань, які є офіційним документом і публікуються кількома мовами), наукова література (статті, присвячені питанням підготовки висококваліфікованих гімнасток, впровадження наукових розробок у практичну діяльність), статті у засобах масової інформації (звіти про проведені змагання, написані спортивними журналістами, рідше - тренерами або спортсменами);

Під термінологією художньої гімнастики розуміють систему найменувань дій гімнасток, осіб, предметів, дій предметів, характеристику оцінки дій гімнасток. У XIX столітті були засновані і розвинені три найбільш великі національні гімнастичні системи: німецька, шведська та чеська (сокольська). В англійських країнах не існувало своїх національних гімнастичних систем. Так, наприклад, у Сполучених Штатах Америки наприкінці XIX століття поряд з

німецькою та шведською системами культивувалися кілька авторських гімнастичних систем [45, с.143].

Наприкінці XIX – початку XX століття в англійській мові гімнастична термінологічна підсистема формувалася з використанням засобів рідної мови. Становлення англійської гімнастичної термінології здійснювалося на основі споконвічно англійської лексики. Доказом даного становища є те що, що у виданому 1934 р. спортивному словнику, були такі англійські еквіваленти: *bend body backward* букв, нахилити тулуб назад, термін *нахил назад*; *hand-spring* букв, стрибок на руках, терм, переворот; *cartwheel* букв, колесо візка, терм, переворот боком; *horizontal balance* букв, горизонтальна рівновага – рівновага на одній нозі; *bend and straighten legs* букв, згинати та розгинати ноги – пружинні рухи в колінах; *bend and straighten body* букв, згинати і розгинати тіло – пружинні рухи в тулубі; *lunge sideways* букв, випад убік, випад; *roll* – перекид. Терміни, що з'явилися на той час, функціонують і в сучасному інституціональному дискурсі: *Walkovers and cartwheels with different support positions (chest, forearms, hands) є considered as different pre-acrobatic elements* [46, с.17]. У «перевороті», різні види опори (на грудях, передпліччях, кистях рук) розглядаються як різні *передакробатичні елементи* [65].

Вочевидь, що у зазначений період у зв'язку з розширенням спектра гімнастичних вправ англійська терміносистема запозичує ряд одиниць. Вплив на англійську систему термінів спричинила німецька термінологічна система гімнастики. Прикладом німецького метафоричного запозичення у а англійській мові може бути термін *spagat* – шпагат; букв, тонка мотузка. Однак в англійському варіанті мови найбільш уживаним є термін *split* в еквівалентному значенні. Наприклад:

In pivots with splits and trunk at the horizontal, the trunk must visibly be kept at the horizontal position for the full rotation [64].

Вивчення англійської спеціальної літератури 1970-1980 років дозволяє говорити про те, що англійська терміносистема художньої гімнастики була вже досить сформована, чому сприяла популяризація художньої гімнастики не тільки

в Європі, а й у США. Так, у доповідях щодо проведення змагань з цього виду спорту функціонують терміни, що позначають:

- а) рухи: *leap, pirouette, balancing*;
- б) вправи з предметами: *exchange, mill, throw, backward throw, toss*;
- в) предмети: *rope, hoop, ball, ribbon, clubs*;
- г) якості виконуваних дій: *artistry, technique, virtuosity, originality, risk*.

З початку формування терміносистеми художньої гімнастики і до теперішнього часу невід'ємною частиною термінології даного виду спорту є назви елементів хореографії, запозичені з французької мови. Наприклад: *demi plié* (демі пліє) напівприсідання; *battement tendu* (батман тандю); виставляння ноги на носок; *sur le cou-de-pied* (сюр ле ку де п'є) нога зігнута, коліно вбік, носок у щиколотки опорної ноги (спереду або ззаду); *rond de jambe par terre* (рон де жамб пар тер) кола ногою на підлозі [45].

З французької також запозичені одиниці тематичної групи «Елементи тіла» *tonneau, entrelacé (leap), penché, fente position*, термін групи «Робота з предметом» *échappé* — ешаппе (фр. букв, що вислизнув) кидок одного кінця скакалки, стрічки.

Можливою причиною запозичень є те, що до кінця 2009 р. офіційною мовою Правил з художньої гімнастики, розроблених Міжнародною федерацією гімнастики, була французька мова. Наприкінці 2009 р. англійська мова також стала виконувати функцію офіційної мови цього документа.

Найважливішою міжнародною організацією гімнасток є Міжнародна федерація гімнастики (*Fédération Internationale de Gymnastique (FIG)*) – ФІЖ. Заснована в 1881 р. 23 липня 1881 року. з ініціативи президента Бельгійської гімнастичної асоціації Ніколаса Куперуса на конгресі в Льєже (Бельгія) була створена Європейська гімнастична асоціація, яка об'єднала представників трьох держав – Бельгії, Нідерландів та Франції. Поступово географія країн-членів ширилася, і Європейська гімнастична асоціація реорганізувалася у Міжнародну федерацію гімнастики (МФГ) [63]. Основними документами МФГ завжди є тексти французькою. МФГ визнала художню гімнастику самостійним видом

спорту в 1962 р. спочатку як сучасну гімнастику (*modern gymnastics*), потім як спортивну ритмічну гімнастику (*Rhythmic sportive gymnastics*) і, нарешті, як художню гімнастику (*rhythmic gymnastics*) [63].

Як бачимо, етапи становлення англійської загальногімнастичної термінологічної системи має свої особливості:

а) до початку сучасного періоду основи національної системи гімнастичних термінів були загалом сформовані;

б) розвиток художньої гімнастики відбувався як самостійний вид спорту, що перебував під впливом німецької та французької шкіл;

в) наразі завершився підготовчий етап до початку європейських та світових чемпіонатів з художньої гімнастики, що детермінує створення нових термінів правил щодо суддівства та проведення змагань.

Англомовні терміни художньої гімнастики можуть бути класифіковані за двома критеріями:

1) функціональний принцип, тобто належність до певної сфери функціонування;

2) тематичний принцип, тобто приналежність до певної понятійної сфери.

Структурна організація англомовної термінології художньої гімнастики представлена в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1.

Структурна організація англомовної термінології художньої гімнастики

№	Групи	Підгрупи	Приклади
I	Загальнонаціональна лексика	Терміни медичного обслуговування	<i>doping; diet; hip, thigh; injury</i>
		Загальнопедагогічні терміни	<i>pedagogical observation;</i>

			<i>interaction of skills; stable skill</i>
		Терміни на позначення часу і простору	<i>time; second; space; vertical; horizontal</i>
		Терміни на позначення характеристик гімнасток та їхніх дій	<i>artistic impression, artistry; expressiveness, expression</i>
II	Загальноспортивні терміни	Терміни на позначення учасників змагань	<i>leader of the team / delegation; chef de mission; member of the delegation; guest of honour</i>
		Терміни на позначення змагального процесу	<i>drawing of lots, drawing (procedure), draw; application card, entry, entry form; competition schedule</i>
III	Загальногімнастичні терміни	Загальні поняття	<i>gymnastics; gymnasts; combination, composition, routine</i>
		Стройові вправи	<i>executive command; preliminary command; preparatory command</i>
		Загальнорозвивальні вправи	<i>lunge; fall out, fente position; lean, body bending</i>
		Акробатичні вправи	<i>tuck position, tuck; bridge position, bridge, arch; stand; support, res</i>
		Гімнастичне знаряддя та інвентар	<i>gymnastic wall, gymnastic wall-bars, star bars</i>
IV	Терміни, які належать до власне художньо-гімнастичних	Найменування спортсменок, суддів, організацій	<i>gymnast; group gymnast; individual gymnast</i>

		Види пересувань	<i>step; high-thigh step; sharp step, impetus step</i>
		Елементи тіла	<i>turn, twist, pirouette, pivot</i>
		Робота із предметом	<i>blocking; tossing, throwing</i>
		Предмети і одяг	<i>clubs; ribbon; ball; hoop</i>
V	Терміни інших спеціальних галузей	Терміни хореографії	<i>plié assemblé</i>
		Терміни музики	<i>rhythm waltz</i>

Лексика художньої гімнастики містить такі функціонально-тематичні розділи:

I. Загальнонаціональна лексика представлена у чотирьох тематичних групах:

1. Терміни медичного обслуговування (найменування захворювань та спортивних травм, назви понять антидопінгового контролю): *doping; diet; hip, thigh; injury*. Більше того, найменування частин тіла виконують роль терміноелементів у назвах положень рук, ніг та рухів ними. Наприклад, *arm rounded / rounded arm; soft arm; bent arms; bent arms sideward; arms across; legs shoulderwidth apart; turn out leg; leg turned outside; swing-up leg; supporting leg; support leg / foot; stretched leg; free leg; take-off leg / foot*.

2. Загальнопедагогічні поняття. Наприклад, *method of teaching / instruction; method(s); pedagogical observation; interaction of skills; stable skill; methods of teaching; way of teaching*. Причому, наприклад, термін *method* виконує функцію терміноелементу в таких спортивних поняттях, як *method of training flexibility by means of active movements; method of strength developing by means of dynamic actions / efforts; method of prerequisites; method of developing physical qualities; in-*

parts method of teaching; method for training flexibility by means of static positions; combined method for developing physical qualities; in-whole method of teaching.

3. Час і простір. Наприклад, *time; second; space; vertical; horizontal; diagonal (direction); distance; direction.*

Проілюструємо застосування термінів цієї групи у спеціальному контексті:
The ribbon is long and light and may be thrown in all directions.

The space is used to the utmost by the gymnast.

Простір гранично використовується гімнастикою. Пласт одиниць зазначеної групи утворюють прислівники напрямку та способу дії: *forward, frontways, front; rearward(s), rear-way(s), backward(s); down; downward(s); up, upwards; along, lengthways, lengthwise; slowly.*

Зазначені лексичні одиниці виконують функцію терміноелементів, що вказують напрямок та спосіб виконання рухів. Наприклад: *step forward; step backward; cossack front; cossack back.*

Для опису гімнастичних вправ властиве застосування складених прислівників. Наприклад: *fore-upward, tossing fore-upward; arms fore-upward; arms upward-sideward; arms forward-upward; arms forward-down; arms down-sideward.*

4. Характеристики гімнасток та його дій. Ця група містить абстрактні іменники. Наприклад, *artistic impression, artistry; expressiveness, expression; harmony; flexibility; dynamics; femininity; fluidity; ease; imprecision; hesitation; synchronism; originality; elasticity, springness, jumping ability; variety; rhythm; synchronization; confidence, assurance, consistency; precision; precision, specification.*

Проілюструємо вживання одиниць цієї тематичної групи у текстах спеціального змісту:

Jury A evaluates the Artistry, the content of the routine, the relation between music and movement and expressivity of gymnast (max 10 pts).

Rhythmic events are judged on the same 10-point scale and evaluated according to choreographic quality and originality, harmony, precision, and execution.

II. Загальноспортивні поняття, що включають 2 тематичні групи. Набір одиниць цієї категорії відображає особливості організації змагань та суддівства у художній гімнастиці.

а. Учасники спортивної індустрії. Наприклад, *leader of the team / delegation; chef de mission; member of the delegation; guest of honour; sportswoman; squad, team; coach, trainer; team coach; official team coach; chaperone team coach; merited coach; prize winner, runner(s)-up, prizetaker, prizewinner; judge, arbiter; official, referee; announcer; coordinator judge; internationally certified judge, international referee; line judge; artistic judge (A), Artistry Judge (A); Execution judge (E); difficulty judge (D); guide judge; scorekeeper; time-keeper; head of jury; neutral judge; spectator.*

б. Змагання. До цієї тематичної групи входять назви місць змагань, обладнання, допоміжних приміщень, видів, характеру та результатів змагань, поняття підготовки до змагань та тренувального процесу: *drawing of lots, drawing (procedure), draw; application card, entry, entry form; competition schedule; (official) form; Form for Artistry; Form for Difficulty; competition rules; rules and regulations of competitions; Code of Points and Regulations; Code of Pointage; closing ceremony; victory ceremony, awarding / prizes ceremony; victory ceremony; opening ceremony; competition hall; training gym(hall), warming gymhall, (warm-up) hall; stand, time-keeping, timing.*

Наведемо приклади вживання загальноспортивних термінів у статтях, які висвітлюють змагання з художньої гімнастики:

With 18 years Aliya Garaeva was the youngest one among the contenders for the top ranks in today's competition. She reached a remarkable 6th place and certainly has to be watched in future.

At the world championships, she won gold in 2005 and bronze in 2007.

III. Загальногімнастичні терміни, що позначають рухи, що застосовуються в усіх видах гімнастики. Стосовно художньої гімнастики виділяємо 5 груп:

1. Загальні поняття. Наприклад, *gymnastics; gymnasts; combination, composition, routine, exercise, programme, combination move; element, exercise, move, skill.*

2. Стройові вправи. Наприклад, *file; command; executive command; preliminary command; preparatory command; directing; movement, travel, walking.*

У низці випадків найменування стройових вправ є засобом номінації групових вправ художньої гімнастики. Наприклад, *changing of formations, formation change* як одне з основних понять у стройових вправах визначається на сайті Міжнародної федерації гімнастики як зміна виду строю шляхом переміщення учасників [63]. Термін *formation* як поняття у групових вправах проілюструємо у відповідному контексті:

The written word can do little to convey the impact their group routine made in a live performance but suffice it to say that it contained everything – daring exchanges of apparatus, beautiful dance and expressive qualities, and continually changing formations [63].

Командні терміни також входять до цієї групи.

3. Загальнорозвивальні вправи: *lunge; fall out, fente position; lean, body bending, body bent, bow, bend; squad position, crouch stand, squat, squat down, squat stand; half-squat position; bent standing position; semi-tucked standing position.*

4. Акробатичні вправи: *tuck position, tuck; bridge position, bridge, arch; stand; support, rest; cartwheel; wheel; roll; turn over, handspring, turn, walkover, cartwheel; skip jump, hop jump, rebound.*

5. Гімнастичне знаряддя та інвентар: *gymnastic wall, gymnastic wall-bars, star bars, Swedish wall-bars; gymnastic bench.*

IV. Терміни художньої гімнастики об'єднані у тематичні групи:

1. Найменування спортсменок, суддів, організацій: *gymnast; group gymnast; individual gymnast.*

2. Види пересування. Ця тематична група містить назви кроків та пересувань: *step; high-thigh step; sharp step, impetus step; rolling step; toe closing step; run, running; run on the toes; supple run.*

3. Елементи тіла. Цю групу складають такі терміни: *turn, twist, pirouette, pivot; jump, leap; swaying; (body) rotation, circling, turn, circle movement*, а також складені термінологічні поєднання, утворені на їх основі. Наприклад, *pivot with a swing of one leg; pivot with change of the shape; pivot with shape change; «Fouetté» pivot; screw turn; spiral turn / twist; «tonneau», turn with spiral*.

4. Робота із предметом. Наприклад, *blocking; tossing, throwing, throw; catch(ing); roll over, half roll, rolling; return*.

5. Предмети й одяг: *clubs; ribbon; ball; hoop; rope; head, neck, body of the club; stick of the ribbon*.

V. Терміни інших спеціальних галузей. Враховуючи специфіку художньої гімнастики як виду спорту, виділено дві тематичні групи: терміни хореографії та музичні терміни. Наведемо приклад вживання термінів хореографії:

Assemblé is a step of elevation. Beginning in plié with the right foot in back, brush the back foot well into the floor and out to the side. As the working leg leaves the floor, strongly push off the floor with the supporting leg so that the leg is well stretched and the toes pointed. Both feet come together to land simultaneously in 5th position plie [63].

Також проілюструємо вживання музичних термінів у художній гімнастиці:

The accent is on count 1 and the rhythm is the same as the waltz step [63].

О.Худолий, О. Іващенко зазначають, що гімнастичну термінологію слід застосовувати з урахуванням кваліфікації контингенту учнів (тих, що займаються гімнастикою). При проведенні ранкової гігієнічної гімнастики, атлетичної, гімнастики, на виробництві й оздоровчої гімнастики використовуються основні терміни загальнорозвиваючих вправ, доповнені словами розмовної літературної мови.

Висновки до розділу 2

Здійснений аналіз особливостей спортивної термінології в англійській мові на основі дослідження її розвитку та сформованих тематичних груп. У текстах

спортивних статей зустрічається спортивна термінологія, назви команд і географічних об'єктів, евфемізми, афективи, фразеологізми тощо. Крім того, основними стилістичними прийомами у текстах спортивних статей, які виділяються на тлі інших, є епітети, метафори, уособлення. Аналізуючи роботи спортивної тематики, можна прийти до наступних висновків, найчастіше автори використовують Present Simple, Past Simple і Future Simple. Також зустрічалися такі часи, як Present, Past і Future Perfect, Present, Past і Future Continuous. При дослідженні синтаксису спортивних статей, примітним є те, що прості речення використовуються набагато частіше, ніж складносурядні; можна зустріти певну кількість умовних і питальних речень. Крім того, можемо виділити часте використання інфінітива в якості складного підмета і модальних дієслів. Зроблений аналіз особливостей спортивної термінології в англійській мові та його результати розв'язують друге завдання нашого дослідження.

Задля розв'язання третього завдання нашого дослідження було досліджено та охарактеризовано особливості англійської термінології художньої гімнастики. Термінологія цього виду спорту будується на основі гімнастичної термінології відповідно до правил рідної мови. У терміносистемі, що розглядається, представлені всі способи термінотворення, властиві будь-якій терміносистемі: морфологічний, семантичний, синтаксичний і змішані. Виявлено, що найбільш продуктивним способом термінотворення синтаксичний. В англійській спортивній терміносистемі фіксуються дво-, три-і більш компонентні терміносполучення. Термінологія художньої гімнастики демонструє активні лексико-семантичні процеси (полісемія, омонімія та інших.), що проявом життєздатності аналізованої системи. Лексика художньої гімнастики містить такі функціонально-тематичні розділи, як «Загальнонаціональна лексика», «Загальноспортивні терміни», «Терміни, які належать до власне художньо-гімнастичних», «Терміни інших спеціальних галузей», «Лексика художньої гімнастики містить такі функціонально-тематичні розділи». Активними слід визнати і міжмовного і внутрішньомовного

запозичення, що демонструє появу високого відсотка інтертермінів, тобто, термінологічних одиниць, які обслуговують кілька терміносистем спорту.

РОЗДІЛ 3

ДОСЛІДЖЕННЯ ГІМНАСТИЧНОЇ АНГЛОМОВНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ НА МАТЕРІАЛІ САЙТІВ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

3.1. Лінгвістичний аналіз спортивної термінології сайту Європейського гімнастичного союзу

Європейський гімнастичний союз – спортивна організація, спілка національних гімнастичних федерацій країн Європи. Заснована у 1982 році. Найбільш важливими видами спорту серед тих, змагання з яких Союз організує, є чоловіча та жіноча спортивна гімнастика, художня гімнастика та стрибки на батуті.

У гімнастичній термінології Союзу, зокрема найменувань вільних вправ, зафіксовано такі англійські терміни:

1. Одиниця *bend body backward* має як буквальний переклад словосполучення нахилити тулуб назад, який український еквівалент *нахил назад* є транслітерацією чеського слова *záklon*.

2. Термін *headspring* складається з двох елементів: *head* голова і *spring* стрибок, стрибок, чеський еквівалент даного терміна – скло з землі, причому скло – запозичений термін з чеської мови *vzklopka* рух дугою.

3. Термінологічна одиниця *handspring* складається з двох елементів: *hand* рука та *spring* стрибок .

4. Термін *cartwheel* букв. *колесо воза*, утворений на основі семантичного переосмислення та використовуваний у значенні *переворот боком*. Його український еквівалент – перекид боком.

Сучасні варіанти: *wheel, coup by the wheel, coup ub_k by the wheel*. [63].

Розглянемо використання спортивної термінології на сайті Європейського гімнастичного союзу:

1. Література прикладного характеру. Наприклад, навчальні посібники, навчально-методична та довідкова література, що викладається на сайті спілки. Наведемо фрагменти з навчальних посібників англійською мовою:

During turns and pivots, the main task of a gymnast is to maintain her stability throughout the three phases: the preparatory phase, which consists of the preliminary subphase, the main phase, which involves the actual rotation, and the finishing phase, which completes the element [63].

Під час поворотів головне завдання гімнастки – зберегти стійкість протягом трьох фаз: підготовча фаза, яка складається з попередньої субфази, основної фази, яка включає фактичне обертання, та завершальна фаза, яка завершує елемент. Однією з найбільш типових характеристик навчальних посібників є вживання речень, що несуть семантизацію термінів:

Turns and pivots є rotational movements executed on one або both feet around the vertical axis of gymnast's body [63].

2. Регламенти, документи: правила змагань, які є офіційним документом та публікуються кількома мовами. Проілюструємо вживання термінів у відповідних фрагментах правил англійською мовою:

Catches on the floor and throwing or catching of two apparatus during an exchange count only for the Body Movement difficulty (D1) and cannot be declared 26 and evaluated again by the Apparatus Difficulty Judges (D2) [63].

3. Наукова література: статті, присвячені питанням підготовки висококваліфікованих гімнасток, запровадження наукових розробок у практичну діяльність. Проілюструємо фрагментами наукового жанру статей про художню гімнастику, що публікується в науково-теоретичному блоці сайту Спілки:

1. *The study of programs of various types of all-around in rhythmic gymnastics showed that in the compositions presented by female athletes at international competitions, balances and turns are the most common - 56.2%, jumps - 30.8% and other elements - 13%, and the largest number error occurs due to loss of balance [63].*

2. *First, they learn to spin with a rope and with a hoop, and then jumps and throws with these objects [63].*

At the world class level the difficulty of body movements performed in combination with skillful handling of the apparatus is fascinating [63].

At the international level, the complex body movements performed in combination with subject mastery are amazing [63].

4. Передрук популярних статей у засобах масової інформації: звіти про проведені змагання, написані спортивними журналістами, рідше – тренерами чи спортсменами; статті у популярних спортивних журналах, у тому числі інтерв'ю з тренерами та спортсменками.

Даним формам спортивних текстів властиві оціночність та емоційність. Розглянемо уривки зі звітів про великі змагання з художньої гімнастики:

The judges scrupulously assessed every element, every connection, rejecting the Great Sports Policy event [63].

High throws and intricate movements coupled with exquisite dance movements such as leaps, pirouettes, balancing while the hand apparatus was in constant motion created a thrilling spectacle for the 27 audience [63].

High throws and intricate movements were combined with graceful dance moves such as jumps, pirouettes, balances, while the subject was in constant motion, creating an exciting spectacle for the audience. [63].

Однією з найбільш характерних особливостей даного жанру є вживання епітетів у препозиції до термінів:

Not only that, the coach believes that Yevgenia Kanaeva was not naturally gifted as generously as Iryna Chashchyna, who, let's say, was gifted with high graceful jumps naturally. with the lightness of a forest doe [63].

In connection with these teams, smaller reminders were made, but they were excessively relieved of their ambitious and spectacular throws and exchanges [63].

Again, both teams made small mistakes, but they were overshadowed by their demanding shots and exchanges [63].

Особливості синтагматичних відносин терміноодиниць у спеціалізованих спортивних текстах даного жанру визначаються здатністю даних термінів поєднуватися з емоційно-оцінними елементами контексту, що утворюють не

складовий термін, а вільне словосполучення, та розширюють синтагматичні можливості одиниці терміносистеми.

Проілюструємо терміни, що вивчаються в синтагмі атрибутивного типу:

1. *Iryna Deryugina performed very confidently in the mace exercises, not being afraid to do risky elements* [63].

2. *Indeed, the level of European female athletes has increased significantly, today it is much more interesting to watch rhythmic gymnastics than a few years ago, there are many more bright elements* [63].

3. *The same phenomenal element – splits in a jump with pushing off three hoops and catching two clubs – is repeated many times in every session* [63].

В англійських текстах відповідного жанру та тематики також мають місце елементи, що характеризують поняття, виражене терміном, що несе емоційне навантаження:

1. *The camp is run by professional and caring coaches whose main focus is not only to create exciting summer memories but also enable children to perfect graceful elements of rhythmic gymnastics* [63].

2. *All in all, I would say rhythmic gymnastics is a much more exciting sport to watch now than it was a few years ago. It has much brighter elements than it used to*[63].

3. *Added to an almost perfect execution, she earns a 17.050 and her first title of the day.* [63].

4. *Judges don't look on her very dirty pivots* [63].

5. *However, she presented her elegant routines great today and in the end won the bronze medal!* [63].

Досліджувані терміни функціонують у синтагмі об'єктного типу:

1. *In a suit the color of ripe cherries, she clearly began to perform the elements* [63].

2. *Literally every day, Irina Deryugina is getting stronger, Yulia Golubenko demonstrated elements of unique complexity, a whole galaxy has declared itself* [63].

3. *Deryugina performed the most difficult elements so easily and naturally that only the coach of the athlete knew what tears Irina had in training for her famous smile during the competition [63].*

4. *Anna Bessonova with her new clubs routine, full of power, speed and risk – this young woman is incredible; she presents this routine absolutely perfectly... [63].*

5. *Qualifications will conclude Friday, when all 12 groups will perform one routine that uses three Hoops and two Clubs [63].*

Anna again perfectly completed the program, making no mistakes and delighting the audience[63].

The Vikonavchy Committee of the European Gymnastics Union (UEG) praised the decision to annul the previous Russian right to hold the European Rhythmic Gymnastics Championship in 2023 [63].

Таким чином, терміни художньої гімнастики займають особливе місце в системі спортивної термінології сайту Європейського гімнастичного союзу завдяки їхній загальнодоступності, яка досягається термінологізацією слів загальнонаціональної мови та їх функціонуванням як терміни у професійній мові. Спектр типів дискурсу, де функціонують терміни художньої гімнастики, включає: літературу прикладного характеру; регламенти, документи, наукову літературу, статті у засобах масової інформації тощо.

Аналізуючи граматичні особливості спортивних статей Європейського гімнастичного союзу, було виявлено рівномірне вживання іменників, дієслів і прикметників. У текстах спортивних статей домінують такі граматичні часи Past simple, Present Simple, Present Perfect, рідше Future Simple.

Наведемо приклади: *Chelsea finished eight points clear last season and won the League Cup, but have lost nine of their 16 league games so far and are 16th in the table, one point above the relegation places [63].*

Kelly is trained by former British light-middleweight champion and world title challenger Ensley Bingham, who believes his charge is boxing's bestkept secret [63].

Richard will be taking part in only his 15th pro fight at the Manchester Arena but will have home advantage [63].

Зауважимо, що частіше у таких статтях переважають дієслова у формі активного стану. Дієслова у формі пасивного стану зустрічаються набагато рідше. Наведемо приклади:

Winterbottom extended his lead in the championship over Mostert to a handy 198 points as other would-be challengers fell even further behind [63].

Michael Anderson wins Vitality London 10,000m to maintain Rio bid [63].

Ricciardo 'screwed' by Red Bull mistake [63].

Дуже часто у спортивних статей використовують інфінітивні конструкції в заголовках. Це зроблено з метою економії місця і полегшення подачі інформації. Наведемо приклади:

Evans to miss Rio after turning pro [63].

Lee aiming to outbox rival Saunders [63].

Royal Troon to vote on women members [63].

У ході аналізу було виявлено, що всі речення спортивних статей поширені і можуть бути як простими, так і складними.

Приклади простих поширених речень:

Then he hit on a solution [63].

But they're trying pretty hard [63].

I was playing some good stuff [63].

Також зустрічаються складносурядні і складнопідрядні речення, наприклад:

I think Brendan and the bosses have made those decisions and I'm looking in with a keen interest to see who he puts alongside him and how he tries to improve or strengthen his staff moving forward [63].

The decorated former Red Wings coach has a saying that" players do not rebuild, "which means that, despite the obvious emphasis the organization has put on youth and building through the draft, he wants the current players to stay focused on their jobs [63].

Більшість речень написані в минулому часі активного стану. У заголовках нерідко зустрічаються інфінітивні конструкції, а також складносурядні і складнопідрядні речення.

Художня гімнастика в сучасному суспільстві є невід'ємною частиною культурного, соціального, і навіть політичного життя і зорієнтована на всі соціальні верстви суспільства.

3.2. Особливості термінології сайту Міжнародної федерації гімнастики.

Міжнародна федерація гімнастики (фр. *Federation Internationale de Gymnastique* (FIG) або англ. *International Gymnastics Federation*) - федерація гімнастичних видів спорту. Найстаріша спортивна федерація світу [64].

Гімнастика входить до олімпійської програми з перших Олімпійських ігор 1896 року. МФГ входить до Асоціації міжнародних федерацій олімпійських літніх видів спорту та визнана Міжнародним олімпійським комітетом [64]. Федерація розробляє регламенти виступів, що визначають правила оцінки виступів гімнастів.

Класифікуємо терміни художньої гімнастики, представлені на сайті Міжнародної федерації гімнастики.

Запропонована класифікація має у своїй основі два критерії:

1) функціональний принцип, тобто належність до певної сфери функціонування;

2) тематичний принцип, тобто приналежність до певної понятійної сфери.

Лексика художньої гімнастики містить такі функціонально-тематичні розділи:

I. Загальнонаціональна лексика представлена у чотирьох тематичних групах:

1. Терміни медичного обслуговування (найменування захворювань та спортивних травм, назви понять антидопінгового контролю): *doping; diet; hip, thigh; injury*. Більше того, найменування частин тіла виконують роль

терміоелементів у назвах положень рук, ніг та рухів ними. Наприклад, *arm rounded / rounded arm; soft arm; bent arms; bent arms sideward; arms across; legs shoulderwidth apart; turn out leg; leg turned outside; swing-up leg; supporting leg; support leg / foot; stretched leg; free leg; take-off leg / foot.*

2. Загальнопедагогічні поняття. Наприклад, *method of teaching / instruction; method(s); pedagogical observation; interaction of skills; stable skill; methods of teaching; way of teaching.* Причому, наприклад, термін *method* виконує функцію терміоеlementу в таких спортивних поняттях, як *method of training flexibility by means of active movements; method of strength developing by means of dynamic actions / efforts; method of prerequisites; method of developing physical qualities; in-parts method of teaching; method for training flexibility by means of static positions; combined method for developing physical qualities; in-whole method of teaching.*

3. Час і простір. Наприклад, *time; second; space; vertical; horizontal; diagonal (direction); distance; direction.*

Проілюструємо застосування термінів цієї групи у спеціальному контексті:

The ribbon is long and light and may be thrown in all directions.

The space is used to the utmost by the gymnast.

Простір гранично використовується гімнастикою. Пласт одиниць зазначеної групи утворюють прислівники напрямку та способу дії: *forward, frontways, front; rearward(s), rear-way(s), backward(s); down; downward(s); up, upwards; along, lengthways, lengthwise; slowly.*

Зазначені лексичні одиниці виконують функцію терміоелементів, що вказують напрямок та спосіб виконання рухів. Наприклад: *step forward; step backward; cossack front; cossack back.*

Для опису гімнастичних вправ властиве застосування складених прислівників. Наприклад: *fore-upward, tossing fore-upward; arms fore-upward; arms upward-sideward; arms forward-upward; arms forward-down; arms down-sideward.*

4. Характеристики гімнасток та його дій. Ця група містить абстрактні іменники. Наприклад, *artistic impression, artistry; expressiveness, expression;*

harmony; flexibility; dynamics; femininity; fluidity; ease; imprecision; hesitation; synchronism; originality; elasticity, springness, jumping ability; variety; rhythm; synchronization; confidence, assurance, consistency; precision; precision, specification.

Проілюструємо вживання одиниць цієї тематичної групи у текстах спеціального змісту:

Jury A evaluates the Artistry, the content of the routine, the relation between music and movement and expressivity of gymnast (max 10 pts).

Rhythmic events are judged on the same 10-point scale and evaluated according to choreographic quality and originality, harmony, precision, and execution.

II. Загальноспортивні поняття, що включають 2 тематичні групи. Набір одиниць цієї категорії відображає особливості організації змагань та суддівства у художній гімнастиці.

а. Учасники спортивної індустрії. Наприклад, *leader of the team / delegation; chef de mission; member of the delegation; guest of honour; sportswoman; squad, team; coach, trainer; team coach; official team coach; chaperone team coach; merited coach; prize winner, runner(s)-up, prizetaker, prizewinner; judge, arbiter; official, referee; announcer; coordinator judge; internationally certified judge, international referee; line judge; artistic judge (A), Artistry Judge (A); Execution judge (E); difficulty judge (D); guide judge; scorekeeper; time-keeper; head of jury; neutral judge; spectator.*

б. Змагання. До цієї тематичної групи входять назви місць змагань, обладнання, допоміжних приміщень, видів, характеру та результатів змагань, поняття підготовки до змагань та тренувального процесу: *drawing of lots, drawing (procedure), draw; application card, entry, entry form; competition schedule; (official) form; Form for Artistry; Form for Difficulty; competition rules; rules and regulations of competitions; Code of Points and Regulations; Code of Pointage; closing ceremony; victory ceremony, awarding / prizes ceremony; victory ceremony; opening ceremony; competition hall; training gym(hall), warming gymhall, (warm-up) hall; stand, time-keeping, timing.*

Наведемо приклади вживання загальноспортивних термінів у статтях, які висвітлюють змагання з художньої гімнастики:

With 18 years Aliya Garaeva was the youngest one among the contenders for the top ranks in today's competition. She reached a remarkable 6th place and certainly has to be watched in future.

At the world championships, she won gold in 2005 and bronze in 2007.

II. Загальногімнастичні терміни, що позначають рухи, що застосовуються в усіх видах гімнастики. Стосовно художньої гімнастики виділяємо 5 груп:

1. Загальні поняття. Наприклад, *gymnastics; gymnasts; combination, composition, routine, exercise, programme, combination move; element, exercise, move, skill.*

2. Стройові вправи. Наприклад, *file; command; executive command; preliminary command; preparatory command; directing; movement, travel, walking.*

У низці випадків найменування стройових вправ є засобом номінації групових вправ художньої гімнастики. Наприклад, *changing of formations, formation change* як одне з основних понять у стройових вправах визначається на сайті Міжнародної федерації гімнастики як зміна виду строю шляхом переміщення учасників [63]. Термін *formation* як поняття у групових вправах проілюструємо у відповідному контексті:

The written word can do little to convey the impact their group routine made in a live performance but suffice it to say that it contained everything – daring exchanges of apparatus, beautiful dance and expressive qualities, and continually changing formations [63].

Командні терміни також входять до цієї групи.

3. Загальнорозвивальні вправи: *lunge; fall out, fente position; lean, body bending, body bent, bow, bend; squad position, crouch stand, squat, squat down, squat stand; half-squat position; bent standing position; semi-tucked standing position.*

4. Акробатичні вправи: *tuck position, tuck; bridge position, bridge, arch; stand; support, rest; cartwheel; wheel; roll; turn over, handspring, turn, walkover, cartwheel; skip jump, hop jump, rebound.*

5. Гімнастичне знаряддя та інвентар: *gymnastic wall, gymnastic wall-bars, star bars, Swedish wall-bars; gymnastic bench.*

IV. Терміни художньої гімнастики об'єднані у тематичні групи:

1. Найменування спортсменок, суддів, організацій: *gymnast; group gymnast; individual gymnast.*

2. Види пересування. Ця тематична група містить назви кроків та пересувань: *step; high-thigh step; sharp step, impetus step; rolling step; toe closing step; run, running; run on the toes; supple run.*

3. Елементи тіла. Цю групу складають такі терміни: *turn, twist, pirouette, pivot; jump, leap; swaying; (body) rotation, circling, turn, circle movement*, а також складені термінологічні поєднання, утворені на їх основі. Наприклад, *pivot with a swing of one leg; pivot with change of the shape; pivot with shape change; «Fouetté» pivot; screw turn; spiral turn / twist; «tonneau», turn with spiral.*

4. Робота із предметом. Наприклад, *blocking; tossing, throwing, throw; catch(ing); roll over, half roll, rolling; return.*

5. Предмети: *clubs; ribbon; ball; hoop; rope; head, neck, body of the club; stick of the ribbon.*

V. Терміни інших спеціальних галузей. Враховуючи специфіку художньої гімнастики як виду спорту, виділено дві тематичні групи: терміни хореографії та музичні терміни. Наведемо приклад вживання термінів хореографії:

Assemblé is a step of elevation. Beginning in plié with the right foot in back, brush the back foot well into the floor and out to the side. As the working leg leaves the floor, strongly push off the floor with the supporting leg so that the leg is well stretched and the toes pointed. Both feet come together to land simultaneously in 5th position plie [63].

Також проілюструємо вживання музичних термінів у художній гімнастиці:
The accent is on count 1 and the rhythm is the same as the waltz step [63].

Таким чином, лексика художньої гімнастики, представлена на сайті Міжнародної федерації гімнастики, містить такі тематичні розділи:

1. Загальнонаціональна лексика, що включає тематичні групи: «Медичне обслуговування», «Загальнопедагогічні поняття», «Час і простір», «Характеристики гімнасток та їх дій»;

2. Загальноспортивні поняття, подані у двох групах: «Учасники спортивної індустрії», «Змагання»;

3. Загальні терміни гімнастики: «Загальні поняття», «Стройові вправи», «Загальнорозвивальні вправи», «Акробатичні вправи», «Гімнастичні снаряди та інвентар»;

4. Терміни художньої гімнастики: «Найменування спортсменок, суддів, організацій», «Види пересувань», «Елементи тіла», «Робота з предметом», «Предмети та одяг»;

5. Терміни інших спеціальних сфер: «Елементи хореографії», «Музичні терміни».

3.3. Аналіз спортивної термінології на сайтах Міжнародного олімпійського комітету.

Міжнародний олімпійський комітет – міжнародна організація, створена для відродження Олімпійських ігор та пропаганди олімпійського руху. Штаб-квартира комітету знаходиться у Лозанні. МОК заснований з ініціативи барона П'єра де Кубертена 23 червня 1894 року в Парижі з метою відродження та організації Олімпійських ігор.

На матеріалі документації та статей, вміщених на сайті МОК, розглянемо особливості гімнастичної англомовної термінології [65]. Англомова термінологія художньої гімнастики формується на базі лексичних засобів мови відповідно до її граматичної організації, а також за допомогою запозичених елементів. Специфіка способів утворення термінологічних одиниць художньої гімнастики полягає у різноманітті використання різних слово- та фразотвірних засобів. У зв'язку з цим у ході опису структурно-мовних характеристик

англійських термінів ми виділяємо морфологічний, семантичний, синтаксичний та змішаний способи термінотворення.

Загальні закономірності морфологічного методу словотвору є єдиними для всіх мов. Для термінології художньої гімнастики найбільш характерними є:

1. Суфіксація, за допомогою якої утворена переважна більшість термінів, що позначають рух. Найбільш продуктивною є словотвірна модель $V \rightarrow N$ із суфіксами -ing, -tion в англійській мові. Наприклад, *to rotate – rotation; to bend – bending, to flex – flexing; to straighten – straightening, to stretch – stretching; to glide – gliding, to slide – sliding; to land – landing; to form – formation; to wrap – wrapping; to unwrap – unwrapping; to toss – tossing; to tap – tapping.*

Термін *fall* має 3 еквіваленти в англійській мові, утворені від дієслів: *to fall – fall, to drop – drop, to fall down – fall down*; термін для позначення порушення правил в англійській мові може бути представлений за допомогою таких іменників: *break* (від дієслова *to break*), *violation* (від *to violate*), *alteration* (від *to alter*); напруга позначається терміном *tension*, утвореним від прикметника *tense*; спротив позначається терміном *resistance*, твірною основою якого є дієслово *to resist*. Як термінологічне позначення поняття підстрибування використовуються *hop, bounce* (від дієслів *to hop, to bounce* відповідно).

Виявлено також випадки нульової суфіксації. Іменники, утворені від дієслова за допомогою нульової суфіксації, є однією з головних характеристик словотвору у гімнастичній термінології. Відповідні одиниці в англійській мові утворюються від дієслів. Наприклад, *to swing – swing; to sit – sit; to squat – squat; to support – support, to rest – rest; to lunge – lunge, to fall out – fall out; to bend – bend; to thrust – thrust; to roll – roll; to roll over – roll (over); to hold – hold* тощо.

Англійська терміносистема префіксація не властива. Наприклад, термін для позначення перекату є іменником, утвореним за допомогою нульового словотвірного суфікса *roll* (найчастіше вживаним), віддієслівний іменник із постфіксом: *roll over*, віддієслівний іменник із терміноелементом *half* у препозиції: *half roll*, віддієслівний іменник із флексією -ing: *rolling*.

Термінологічні одиниці, що позначають перехід і прохід, представлені іменником із суфіксом *-ing*: *passing*. Терміну підскок відповідають двокомпонентні одиниці: *skip jump*, *hop jump*, *rebound*, остання містить префікс *re-*. Одиниця розбіг має як еквівалент іменник з постфіксом *run up*, іменник із суфіксом *-ing* та постфіксом *running up*, віддієслівний іменник *approach*. Поняття приходу відповідає одиниці *arrival*, утвореній від дієслова *to arrive* суфіксальним способом.

Термінологічна одиниця зі значенням «прогин» має як еквівалент термін *arch*, утворений семантичним способом, і відповідний іменник з суфіксом *-ing* *arch(ing)*. Термін помах позначається віддієслівними іменниками *swing* и *kick*; замах - за допомогою іменника *cast*. Термін недокрут позначається в англійській гімнастичній термінології за допомогою двох одиниць: утвореного синтаксичним способом терміна *short of rotation* та утвореного морфологічним способом (префіксація) терміна *underrotation*.

2. Префіксація (N → N), при якій новий іменник утворено приєднанням префіксоїдів *semi-/half-*: *semisquat*; *half-squat position*, *semi-tucked standing position*; *half split*; *semifinal*.

3. Додавання двох іменників, що застосовується «для номінації понять із загальнопредметним значенням для вираження якості чи властивості предмета. Родова ознака характеризує особу щодо роду занять, професії, спеціальності або посади» [35].

В англійській мові названим одиницям можуть відповідати терміни, представлені:

а) одним іменником: *gymnast*, *announcer*, *scorekeeper*, *timekeeper*;

б) іменником із прикметником, дієприкметником або іменником у препозиції: *junior gymnast*; *advanced / classified gymnast*, *coordinator judge*.

4. Скорочення й аббревіація. Поняття *difficulty*, *artistry* й *execution* в англомовних текстах про художню гімнастику позначаються літерами *D*, *A* і *E* відповідно.

Найменування спортивних організацій часто мають як коротку форму аббревіацію. Наприклад, *FIG; TC; UEG; EC/UEG, TC-RG/UEG; NF; Ech-RG*.

Таким чином, морфологічний спосіб утворення термінів демонструє високу продуктивність англомовної термінології художньої гімнастики. У англійській терміносистемі, що розглядається, найбільш активним способом є суфіксація. Продуктивність демонструють: додавання іменників, аббревіація та скорочення. Префіксація малопродуктивна при утворенні одиниць у англійській терміносистемі.

З використанням семантичного способу створення термінів здійснюється шляхом образного перенесення значень. Ряд термінів досліджуваної системи зазнав спеціалізації значення слів загальнонаціональної мови, за якої «денотативна частина дефініції зберігається, змінюється сигніфікативний компонент, що вказує на призначення предмета» [16]. До цієї групи слів слід віднести найменування предметів (снарядів), що застосовуються у художній гімнастиці: *club; ribbon; ball; hoop; skip-rope, skipping-rope; rope*.

Очевидно, що всі одиниці є багатозначними в межах загальнонаціональної мови та набувають нових значень за допомогою спеціалізації у сфері художньої гімнастики. Наприклад, термін *hoop* має 7 значень у загальнолітературній мові:

1) круглий обруч або кільце з металу, дерева або іншого жорсткого матеріалу, що використовується щоб з'єднати разом бочкові клепки діжки, барила або щось подібне;

2) велике кільце з металу, пластику чи дерева для гри дитини;

3) круглий обруч із металу або пластику для збільшення в об'ємі жіночої спідниці;

4) конструкція у формі обруча чи кільця;

5) обід кільця для пальця;

6) залізна дуга, що використовується у крокеті;

7) ворота.

Таким чином, для функціонування в терміносистемі художньої гімнастики зазначена лексична одиниця набула нового значення за допомогою спеціалізації

значення. Показово, що ступінь спеціалізації одиниць *club* и *rope* більш висока, ніж в інших одиниць, тому що в народній мові ці одиниці мають інші значення, а терміни *Indian club* и *skipping rope*, що мають спеціальні значення, втрачають другорядні компоненти і, таким чином, на сучасному етапі в художній гімнастиці найбільш уживані терміни *club* і *rope*.

На ранніх етапах розвитку художньої гімнастики у групі одиниць, що позначають снаряди в терміносистемі, фіксувалася одиниця *shawl* у значенні предмет у художній гімнастиці з шовку, поліаміду або газу розміром 1,50 x 1,00 м; оскільки вправи з цим предметом входили до класифікаційної програми [65]. На сучасному етапі розвитку термінології художньої гімнастики цей термін є застарілим, оскільки вправи з цим предметом не входять у програму змагань [65]. До цієї групи можна віднести і термін *carpet* (букв. килим) и *floor* (букв. підлога, настил) – розбірний майданчик 14 x 14 м із дерев'яних щитів 200 x 200 см з м'яким пружним покриттям, що укладаються на підлозі або помості; використовується для вільних вправ у гімнастиці та для акробатичних вправ [65].

Цим способом утворено і назви гімнастичних снарядів: *(gymnastic) bench*, *gymnastic wall*; *wall bars*; *gymnastic wallbars* (букв. гімнастична стінка з перекладинами), *stall bars*. В англійській мові фіксується синонімічний застарілий термін *swedish wall*, *Swedish wall-bars*. Метонімічні компоненти цього терміна *Swedish* мотивовані назвою країни та відповідної гімнастичної системи, в якій вперше з'явився снаряд.

Прикладом спеціалізації значення може бути термін *value*, який має значення:

- 1) величина чогось, особливо виражена в грошах;
- 2) ступінь важливості або цінності чогось для будь-кого;
- 3) особливо цікава якість, якою володіє хтось;
- 4) множ. принципи та переконання, що впливають на поведінку та спосіб життя певної групи чи суспільства;
- 5) тех. у математиці: невідоме число чи величина, подані літерою;
- 6) у музиці: довжина розміру, протягом якого триває музична нота.

Проілюструємо вживання цього терміна у спеціальному контексті:

Each individual exercise can have a maximum of 12 difficulties (level A and higher) for a value of 10.00 points [65].

Зазначені одиниці утворюють такі термінологічні поєднання, як *value of the criterion; value of the originality; value of the collaboration; value of the difficulty; value of a mastery element; artistic value / merit; start value; maximum value; start value; to lose value; technical value / merit; approved value; value of the difficulty; overall value*. Більше того, наведені терміни є джерелом появи метафоричних епітетів, що характеризують елементи:

How can her Ball routine score 28.675 when she messed up such a valuable element? [65].

Англійський образний термін *sail* (букв. вітрило) позначає вуалеподібний рух, тобто терміносполучення з одним компонентом-метафорою. Термін *butterfly (jump)* (букв. метелик, стрибок метелика) утворений на основі метафоричного порівняння рухів спортсмена та метелика, також він має англійські еквіваленти *bedouin leap / jump*, при цьому *bedouin* є метонімічним компонентом. Стрибок має таку назву через те, що на змаганнях зі спортивної гімнастики його часто виконували індійці, індуси, бедуїни.

Досліджувана терміносистема містить термінологічні словосполучення, в яких метафорою є лише один компонент, як правило, що стоїть у препозиції до основного компонента: *bridge position, splits position, mill movement, candle stand, ring position, cossack jump, Mexican handstand*. У термінологічній системі англійської мови представлені такі поєднання, в яких компонент-метафора є ядерним (стрижневим) компонентом: *cossack aside; cossack front; cossack back; simple illusion forward; vertical serpent/snake*. Це спостереження дозволяє виділити такий змішаний спосіб терміноутворення, як семантико-синтаксичний.

Відомо, що при розробці термінологічної системи художньої гімнастики німецькі фахівці з метою економії мови та уникнення розлогих описів використовували одиниці, утворені засобами метафоричного перенесення значень. Наприклад, найменування артефакту *Mühl* – млин, назва цифри *Acht* –

вісімка. Однак автори відмовилися від термінів, що викликають асоціацію з формами рухів тварин, наприклад, руху барана, козулі або коня [65].

Що стосується англійської терміносистеми художньої гімнастики, окремим пластом спеціальної лексики є найменування вправ тіла та вправ з предметом, що візуально нагадують рух відповідних тварин. Наприклад, *front scale on one leg* (букв. передня рівновага на одній нозі), *swallow* (букв. ластівка); *swallow stand* (букв. стійка ластівки, стійке положення тіла стоячи на одній нозі з нахилом тулуба вперед, інша пряма нога відведена назад, руки в сторони); *pike jump* (букв. стрибок щуки, стрибок з нахилом тулуба вперед, до ніг чи між ногами).

Більшість подібних іменників запозичено метафоричним перенесенням із загальнолітературної мови у формі з димінутивними суфіксами. Похідне слово, що виникло на основі морфологічно членованого семантичним шляхом, втрачає членованість навіть за збереження якихось поверхневих семантичних зв'язків із твірною основою.

Як основа для найменування групи одиниць, що позначають частини снарядів, використовується група соматизмів. У терміносистемі художньої гімнастики англійської мови існують терміни: *head, neck, body of the club*.

У термінології художньої гімнастики зафіксовано елементи, що є позначеннями загальнотехнічних понять: *spiral* (серія малих кіл із безперервним переміщенням уздовж осі обертання); термін для позначення обертання у вертикальній площині у положенні переднього чи заднього шпагату назад чи вперед має англійський еквівалент *illusion* (букв. ілюзія). Терміносистема, що розглядається, фіксує військове поняття удар шпагою – *swordsman* (букв. фехтувальник) прохід рукою в рисунок, що виконується предметом; переосмислене найменування бойової та мисливської зброї *boomerang throw* (кидок, після виконання якого предмет повертається до гімнастки).

Очевидно, що мова спорту містить високий відсоток військової лексики, оскільки у діяльності спортсменів важливе місце посідають боротьба та суперництво. Ця тенденція властива в основному командно-ігровим видам

спорту, проте термінологія будь-якого виду спорту містить одиниці, що позначають загальноспортивні поняття, такі як перемога, поразка, тактика, стратегія, бойовий дух тощо [65].

Проілюструємо використання військової лексики в англійських текстах з художньої гімнастики:

It has been a classy duel between Kabaeva and Bessonova and this says a lot about the strong nerves of these two gymnasts and their professionalism.

The first rhythmic gymnastics medal went to the Ukraine's Elena Vitrichenko, who snatched it by a hair's breadth after a struggle with Belarusian Ogryzko and Russia's Zaripova in the individual multiple event.

The head of Ukrainian's gymnastics federation said the allegations were «artificially created» as part of an early fight for medals in Beijing.

У термінологічній системі художньої гімнастики фіксуються одиниці, утворені у вигляді метонімічного перенесення. Йдеться про терміни, наявні у терміносистемах окремих видів діяльності, зокрема спортивних терміносистемах.

Метонімізація, що реалізується в синекдосі, лежить в основі утворення ряду термінів: «якість → дія» у термінах *difficulty*, *originality*, і «якість → складова оцінки» в одиницях *artistic score*, *difficulty score*. Наприклад:

A difficulty is in connection with a throw of the apparatus: if the apparatus is thrown at the beginning, during, or towards the end of the difficulty.

Gymnasts who did not participate in the World Championships will have the possibility to submit to FIG a video of the originalities for the evaluation.

Метонімізація виявлена в структурі значення термінів *choreography* та *acrobatics*. Так, наприклад, слово *choreography* семантизується як мистецтво танцю, а також постановка балетних танців, балетного спектаклю.

У текстах художньої гімнастики цей термін може застосовуватися також у значенні виконання хореографічних елементів:

Sessina: beautiful choreography but she still has to improve the impression in her ball routine [65].

Термін *acrobatics* може бути визначений як:

1) система фізичних вправ, пов'язаних з виконанням обертань тіла в різних площинах з опорою та без опори та збереженням рівноваги (балансування) одним спортсменом, удвох або групами;

2) вид спорту, змагання у виконанні довільних та обов'язкових композицій (акробатичні стрибки, парні та групові вправи) з подальшою їх оцінкою у балах;

3) жанр циркового мистецтва (акробатика силова, стрибкова тощо).

Однак у художній гімнастиці ця терміноодинаця може використовуватися у значенні сукупності акробатичних елементів. Наприклад:

In the middle she threw hoop with a foot and it went backwards and Zarina didn't do acrobatics and made some steps backwards to catch it [65].

Одним із способів метонімічного терміноутворення у художній гімнастиці є присвоєння імені першої виконавиці. Ця одиниця використовується для короткого найменування нового складного та оригінального елемента чи з'єднання.

Очевидно, що терміни, утворені від імені виконавиці, зберігаючи ємність та стислість, втрачають прозорість значення. Одиниці, утворені даним способом, фіксуються також у терміносистемах таких видів спорту, як фігурне катання, спортивна гімнастика, легка атлетика та ін.

У художній гімнастиці даний спосіб термінотворення не є поширеним і подібні терміни не часто вживаються у практичній діяльності. Одиниці, до складу яких входить власне ім'я, зветься аутотермінів, іменних термінів, термінів-епонімів, епонімних термінів, епонімічних термінів.

Епонім визначається як «особа, чимось знаменита, ім'я якої послужило утворенню будь-якого іншого оніму», і відзначається можливість епоніму ставати основою як імені власного, так і терміна [22].

Епонімічні терміни мають такі переваги, як стислість і міжнародний характер, тобто єдине значення у різних мовах. Проілюструємо вживання таких термінологічних одиниць у дискурсі художньої гімнастики:

We mean «spin of Shugurova», «rush of Vasyra», «Deryugina's element» [65].

У англійській залежний компонент поєднання, тобто прізвище спортсменки, знаходиться в препозиції до стрижневого компонента. Наприклад, *Shougourova spin*. Однак терміни-епоніми можуть реалізовуватись у кількох варіантах:

1) Стрижневий термін замінено терміном *element*. Наприклад:

And second I don't like it when she does a rond with help backwards and then Utayscheva's element [65].

2) Стрижневий компонент втрачається, фіксується в називному відмінку, в лапках:

«*Ralenkova*»: *walkover starting from the floor* [65].

Таким чином, наявність термінів-епонімів підкреслює роль особистості спортивної діяльності. У ряді випадків елементи не визнаються оригінальними на офіційному рівні.

Транстермінологізація (зовнішня та внутрішня), тобто запозичення термінів та виразів з інших мов без зміни значення у суміжних сферах діяльності, має місце при запозиченні з наступних підсистем мови:

а) підмова хореографії. Словосполучення, запозичені з цієї підмови, можуть складатися: з одного елемента (*arabesque; attitude, fouetté; jeté; cabriole; battement; passé; relevé; double*), двох елементів (*demi plié; grand plié; battement développé; battement tendu; battement fondu; battement frappé*), трьох елементів (*battement développé balancé; battement développé passé; battement double frappe; battement tendu soutenu; battement tendu simple; battement tendu jeté; grand battement jeté*), чотирьох елементів (*battement tendu demi plié; battement tendu jete pointé; grand battement jeté balancé; grand battement jeté passé; grand battement jeté pointé*), п'яти елементів (*sur le cou-de-pied; rond de jambe par terre; rond de jambe en l'air; grand rond de jambe jeté*).

При функціонуванні у системі англійської французькі запозичення зберігають автентичну форму. Однак деякі одиниці *jeté en tournant* и *tourlent* (фр. букв. повільний оберт) функціонують в англійському спортивному дискурсі як *jeté with (a) turn* (із заміною другого елемента складеного терміна на англійський

еквівалент); *slow turn* (букв. повільний оберт). Проте термін *tourlent* в англійській мові може мати написання, що відповідає французькому:

Earlier this year she did a great element of putting a club on leg aside and doing tourlent on toes with club on foot [65].

б) музична підмова:

- власне англійська лексика: *accent; tact, time, measure*;
- запозичення з італійської мови: *adagio, andante, moderato, allegro, allegretto, lento*.

Терміни-команди, що є за граматичною формою реченнями, використовуються у навчально-тренувальному процесі на всіх заняттях фізичними вправами і за традицією входять до складу гімнастичної термінології [55]. Відповідно до тематичної класифікації є одиницями системи номінацій стройових вправ поруч із назвами шикунвань, пересування тощо.

Командні речення, як правило, складаються з одного або кількох слів, виражених дієсловами, прислівниками, іменниками. Типовою структурно-мовною формою команди є форма імперативу дієслова в англійській мові з прийменником або без нього: *Lie down!; Sit down!; Begin!; Stand still! / Halt! / Stay! Stop!; Exercise!; Fall in!; Fall out!; Close up!; Extend! Distance, take!; Dress!*

Опорний компонент конструкції може бути модифікований мовним знаком, що номінує образ, напрямок, спосіб дії та ін., *Right / Left dress!; Right / Left face!; To the right / to the left close up!; Feet together, place!; By threes count off! In threes, number!; twos count off! In twos, number!; At double arms intervals, dress!; To the centre close up!; To the centre left / right, close!; At close intervals left / right dress!; At double-arm intervals left / right dress!*

В англійській мові термін *Keep the trunk upright!*, складається з дієслова у наказовій формі, іменника та прислівника. При цьому речення, що починаються з інфінітиву дієслова, можуть містити другорядні члени речення, що уточнюють характер дії. В англійській мові вони можуть бути:

а) у постпозиції до дієслова: *Recover place!; Change the position!; Open left leg! Open right leg!*

б) у препозиції до дієслова: *Feet change! Circle form!*

У низці випадків зустрічається односкладовий англійський термін:
Change!; Fall out!

Речення прислівникового класу в англійській мові можуть виражатися:

а) дієсловом і прислівником: *Stand at ease! Stand easy!;*

б) іменником: *Attention!;*

в) іменником із прийменником у препозиції: *About turn! About face! (амер.);*

г) прикметником та іменником: *Right face! Right turn!;*

д) прикметником: *Steady!;*

е) дієсловом із прийменником: *Go ahead!*

Номінативні речення в англійській мові можуть бути виражені:

а) дієсловом із прийменником: *Breathe in! Take a breath!; Breathe out!;*

б) прикметником: *Ready!*

Таким чином, у гімнастичній термінології використовуються терміни командного типу, які представлені широким спектром синтаксичних конструкцій. Командні речення складаються з одного або декількох слів, виражених дієсловами, прислівниками та іменниками. Низці одиниць англійської властиві втрата дієслова та збереження постфіксу.

Термінологія художньої гімнастики демонструє активні слово- та фразотвірні процеси, свідченням яких є існування термінологічних гнізд. Наприклад, у термінології художньої гімнастики термін *rotation* утворює термінологічне гніздо, що включає 13 елементів. Наприклад, *double rotation; additional rotation; incomplete rotation; triple rotation; free rotation of apparatus; rotation on the vertical axis of the body; rotation on (at) the horizontal axis of the body; backward rotation; hoop revolve; hoop rotation; rope circle; rope swinging, rotations of the rope.*

Таким чином, термінологія художньої гімнастики англійської мови будується на основі гімнастичної термінології відповідно до мовних норм. У терміносистемі художньої гімнастики представлені морфологічний, семантичний, синтаксичний та змішані способи терміноутворення. У

термінологічній системі, що розглядається, зафіксовані одиниці, що зазнають спеціалізації значення та метафоризації значення компонентів, запозичених із загальнолітературної мови та інших спеціальних областей. У рамках термінології художньої гімнастики до процесу зовнішньої транстермінологізації схильні слова, запозичені з терміносистем хореографії та музики без зміни значення. Найбільш продуктивним способом терміноутворення є синтаксичний. У терміносистемі фіксуються дво-, три-і більше компонентні терміносполучення.

Висновки до розділу 3

Досліджено гімнастичну англomовну термінологію на матеріалі сайтів міжнародних організацій, зокрема Європейського гімнастичного союзу, Міжнародної федерації гімнастики, Міжнародного олімпійського комітету. Досліджувана група термінів є сукупністю лексичних одиниць, об'єднаних загальною категоріальною семою «художня гімнастика». Лексика художньої гімнастики містить такі тематичні розділи, як загальнонаціональна лексика (медичне обслуговування, загальнопедагогічні поняття, час і простір, характеристики гімнасток та їх дій); загальноспортивні поняття (учасники спортивної індустрії, змагання); загальні терміни гімнастики (загальні поняття, стройові вправи, загальнорозвивальні вправи, акробатичні вправи, гімнастичні снаряди та інвентар); терміни художньої гімнастики (найменування спортсменок, суддів, організацій, види пересувань, елементи тіла, робота з предметом, предмети та одяг); терміни інших спеціальних сфер (елементи хореографії, музичні терміни). У терміносистемі художньої гімнастики фіксуються дво-, три-і більше компонентні терміносполучення; представлені морфологічний, семантичний, синтаксичний та змішані способи терміноутворення, найбільш продуктивним способом з яких є синтаксичний. У терміносистемі. Це розв'язує завдання 4 нашого дослідження.

ВИСНОВКИ

У роботі визначено теоретичні аспекти спортивної термінології у сучасній лінгвістиці з урахуванням її специфіки та досліджень у цій галузі. Сучасна спортивна термінологія формується на базі наявного словникового фонду рідної та іноземних мов з урахуванням існуючих мовних традицій і повинна бути зрозумілою та зручною для вивчення та використання фахівцями та аматорами фізичної культури і спорту. Спортивне термінотворення необхідне розглядати з урахуванням багатьох чинників. Зокрема, слід враховувати той факт, що значна кількість спортивних термінів є іншомовними. Спортивна лексика запозичується найчастіше з тієї мови, де започатковано той чи інший вид спорту. Таке запозичення зумовлюється як лінгвістичними, так і позалінгвістичними причинами. Терміни, як правило, зберігають такі риси, як абстрагований характер, однозначність та систематичність. Тож, спортивна термінологія характеризується підвищеною мобільністю, тенденцією до постійного розвитку, тому термінологію спорту науковці відносять до стихійних терміносистем.

Нами здійснено аналіз особливостей спортивної термінології в англійській мові, на основі дослідження її розвитку та сформованих тематичних груп. Виявлено, що особливостями спортивної термінології є те, що вона слабо відмежована від загальнолітературної лексики, що сприяє спеціалізації загальнолітературної лексики в спортивній сфері. Спортивній термінології властиві всі види конотації: образність, експресивність, емоційність, оцінність. Функціонування спортивних термінів у письмових текстах різних жанрів, у фаховому розмовному мовленні є основною специфічною рисою спортивної термінології. Фахові мови реалізуються здебільшого у виробничо-технічному, офіційно-діловому, науковому стилях. Щодо фахової мови спорту, то значна кількість її текстів реалізована також і в публіцистичному стилі.

У роботі охарактеризовано особливості англійської термінології художньої гімнастики. Вона демонструє активні лексико-семантичні процеси (полісемія, омонімія тощо), що є проявом життєздатності аналізованої системи.

Активними слід визнати і міжмовного і внутрішньомовного запозичення, що демонструє появу високого відсотка інтертермінів, тобто, термінологічних одиниць, які обслуговують кілька терміносистем спорту. З початку формування терміносистеми художньої гімнастики і до теперішнього часу невід'ємною частиною термінології даного виду спорту є назви елементів хореографії, запозичені з французької мови.

Досліджено гімнастичну англomовну термінологію на матеріалі сайтів міжнародних організацій. Визначено, що терміни художньої гімнастики займають особливе місце в системі спортивної термінології цих сайтів, завдяки їхній загальнодоступності, яка досягається термінологізацією слів загальнонаціональної мови та їх функціонуванням як терміни у професійній мові. Спектр типів дискурсу, де функціонують терміни художньої гімнастики, включає: літературу прикладного характеру; регламенти, документи, наукову літературу, статті у засобах масової інформації тощо. Аналізуючи граматичні особливості спортивних статей цих сайтів було виявлено рівномірне вживання іменників, дієслів і прикметників. У текстах спортивних статей домінують такі граматичні часи Past simple, Present Simple, Present Perfect, рідше Future Simple.

Таким чином, склад термінології художньої гімнастики зумовлено тим, що фахова комунікація відбувається не лише на рівні фахівців, а й у соціумах, які прагнуть покращення якості життя та самопочуття, і тому вона повинна задовольняти всі вимоги професійного спілкування. Терміни досліджуваної сфери функціонують в текстах сучасної наукової літератури, в публіцистичних текстах, в розмовній мові: в спортивному соціолекті і побутовому спілкуванні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Англо-український словник. URL: <https://www.dict.com/%D0%B0%D0%BD%D0%B3%D0%BB%D1%96%D0%B8%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE-%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%96%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B8>
2. Балахнічова Г. В. Формування професійної майстерності майбутнього фахівця фізичної культури: навч.–метод. посіб. для студ. випускних курсів ін-тів фіз. культури. Луцьк : РВВ “Вежа” ВДУ ім. Лесі Українки, 2014. 82 с.
3. Бардіна Л. Актуальні аспекти сучасного адекватного перекладу спортивних термінів ігрових видів спорту. Актуальні проблеми фізичної культури і спорту. 2015. № 8–9. С. 80–83.
4. Бондаренко Т. В. Художня гімнастика як засіб керування професійною працездатністю: метод. вказівки для практичних занять з дисциплін «Фізичне виховання» і «Управління професійною працездатністю». Харків: ХНАМГ, 2019. 44 с.
5. Біян Н. Лексико-семантична та структурна класифікація термінів в англійській мові. Іноземна філологія. 2016. Вип. 121. С. 142–149.
6. Блохін О. Український спорт у сучасній соціокультурній реальності. Вища освіта України. 2013. № 1. С. 75 – 80.
7. Боровська О. В. Короткий тлумачний словник термінології галузі фізичної культури та спорту. Львів, 2015. 54с.
8. Боровська О. В. Співвідношення національних та інтернаціональних термінів в українській термінології галузі фізичної культури і спорту: Автореф. дис... канд. філ. наук: 10.02.01. Інститут української мови НАН України. Київ, 2014. 17 с.

9. Боровська О. До питання про національні та інтернаціональні терміни в українській спортивній терміносистемі. *Молода спортивна наука України*. 2018. №. 5. Том 1. С. 23–24.
10. Вацеба О. Перші спортові часописи Галичини і становлення національної спортивної термінології. *Старт*. 1993. № 7–8. С. 14–15.
11. Великий тлумачний словник сучасної української мови [уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел] Київ; Ірпінь: Перун, 2001. 1440 с.
12. Гошовська Л., Гальченко І., Сосіна В. До питання термінотворення у сучасній українській терміносистемі оздоровчих видів фізичної культури // *Наукові записки Нац. ун-ту «Острозька академія»*. Серія : Філологічна. 2011. Вип. 20. С. 222–228.
13. Жалія А.П., Палига В.Д. Гімнастика. Київ: Наука. 2015. 252 с.
14. Жіноча спортивна гімнастика. URL: <https://ugf.org.ua/gymnastics-discipline/women-artistic-rules/>
15. Зацний Ю.А. Інновації у словниковому складі англійської мови початку ХХІ століття: англо-український словник. Вінниця: Нова Книга, 2013. 360с.
16. Іщенко Т. В. Концепт «спорт» в концептосфері англійської мови. *Актуальні проблеми філологічної науки та педагогічної практики: матеріали ІІ Всеукраїнської науково-практичної конференції*. Дніпропетровськ: ДНУ, 2015. С. 54-55.
17. Іщенко Т. В. Англійська спортивна ідіоматика: вихід за межі фахової мови. *Лінгвістичні проблеми та інноваційні підходи до викладання чужоземних мов у вищих навчальних закладах: матеріали ІV Міжнародної науково-практичної конференції*. Львів, 2016. С. 173-180.
18. Іщенко Т. В. Термін та термінологія як об'єкти лінгвістичних досліджень. *Людина. Комп'ютер. Комунікація*. Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2016. С. 279-282.
19. Іщенко Т. В. Комунікативні аспекти англійської фахової мови спорту. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету ім.*

Івана Огієнка: *Філологічні науки*. №. 26. Кам'янець- Подільський : ПП «Медобори-2006», 2013. С. 123-127.

20. Іщенко Т. В. Специфіка дискурсу спорту. *Наукові записки. Серія : Філологічні науки (мовознавство)*. №. 105. Том 2. Кіровоград, 2013. С. 476-480.

21. Кияк Т. Інтернаціональне та національне в термінотворчому процесі. *Українська термінологія і сучасність*. №. 4. Київ: КНЕУ, 2014. С. 53 – 56.

22. Кондрацька Г. Сучасний стан проблеми формування продуктивного стилю професійного спілкування, професійно-мовленнєвої культури фахівця з фізичного виховання і спорту в умовах навчання у вищій школі. *Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав–Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди*. Переяслав-Хмельницький, 2013. №. 27. С. 136–142.

23. Корунець І. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад) : [підручник] Вінниця : Нова книга, 2001. 448 с.

24. Кравчук, Т.М., Санжарова Н.М., Голенкова Ю.В., Рядинська І.А. Аналіз змісту підготовки майбутніх тренерів з художньої гімнастики. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г.Шевченка*. Чернігів, 2016. № 1. Том 139. С. 337-340.

25. Кравчук, Т.М., Санжарова, Н.М., Голенкова, Ю.В. Моделювання навчально-тренувального процесу студенток факультету фізичного виховання, що спеціалізуються з художньої гімнастики. *Теорія та методика фізичного виховання*. 2017. №. 2. С. 44-48.

26. Кочан І. Динаміка і кодифікація термінів з міжнародними компонентами у сучасній українській мові: Монографія. Львів: Видав. центр ЛНУ ім. І.Франка, 2013. 519 с.

27. Лисиченко Л. Багатозначність у лексико-семантичній системі: структурний, семантичний, когнітивний аспекти. Харків: Видавнича група «Основа». 272 с.

28. Лисенко О. Освоєння німецькомовних запозичень в українській науково-технічній термінології: дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 «Українська мова». Харків. 2013. 170 с.

29. Мартиняк О. Явище синонімії у термінологічній лексиці. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»: Сер. «Проблеми української термінології»*. 2016. № 620. С. 100–103.

30. Ніфака, Я., Швай, О. Спортивно-педагогічне вдосконалення з плавання та способи підвищення ефективності його викладання. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*. 2014. № 4. Том 28. С. 25-28.

31. Панько Т., Кочан І. Мацюк Г. Українське термінознавство. Львів, 1994. 216 с.

32. Павлюк І. Б. Розвиток та становлення фахової мови фітнесу. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка. Серія: "Філологічні науки"*. Кам'янець-Подільський: "Аксиома", 2013. №. 32. С. 306–312.

33. Процик І. Українська футбольна лексика першої половини ХХ ст. : втрачена своєрідність чи польський вплив? // *Проблеми слов'янознавства*. 2016. Вип. 65. С. 77–95.

34. Рисіч Ю. Футбольна термінологія в різних слов'янських мовах з погляду структурного і конфронтативного вивчення. *Slavia Orientalis*. 2011. Т. LX. № 2. С.277–286.

35. Романчук О. Словотвірні характеристики термінів гандболу в англійській мові. *Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології»*. 2014. № 675. С. 175–177.

36. Словник української мови в 11 томах (СУМ-11). URL: http://ukrlit.org/slovnyk/slovnyk_ukrainskoi_movy_v_11_tomakh

37. Словник української мови в 20 томах (СУМ-20). URL: <https://1677.slovaronline.com/>

38. Стацюк Р. Основні підходи до визначення поняття "термін" у сучасній лінгвістичній науці. *Науковий вісник ДДПУ імені І. Франка. Серія "Філологічні науки"*. 2016. 256 с.

39. Струганець Ю. Семантика, структура, функціонування футбольної лексики в українській літературній мові початку ХХІ століття : автореф. дис. ... канд філол. наук : [спец.] 10.02.01. Івано-Франківськ, 2016. 20 с.
40. Таценко Н. В. Засоби реалізації мегаконцептів ПРОСТІР, ЧАС, ІНФОРМАЦІЯ в сучасній англійській мові (на матеріалі інновацій віртуальної реальності) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови». Харків, 2009. 20 с.
41. Томіленко Л. Термінологічна лексика в сучасній тлумачній лексикографії української літературної мови: [монографія]. Івано-Франківськ: Фоліант, 2015. 160 с.
42. Федерація естетичної групової гімнастики України. URL: https://faggu.org/?page_id=25
43. Фесенко І. М. Спортивна термінологія сучасної англійської мови та її лексикографічний опис. *Нова філологія*. 2015. №46. С. 212 – 216.
44. Хоменко І.М. Спортивна термінологія – основа професійного мовлення фахівця з фізичної культури. *Педагогіка, психологія та медико–біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*, 2016. № 7, С. 143–146.
45. Худолій О.М., Іващенко О.В.. Програма курсу «Спортивно-педагогічне вдосконалення». *Теорія та методика фізичного виховання*, 2018 № 7, С. 19-32. URL: <http://www.tmfv.com.ua/journal/article/view/438/432>
46. Шуневич Б. Проблеми укладання словників-мінімумів нових терміносистем. Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». С.185-196.
47. All the football slang you'll ever need. Access mode. URL: <http://www.ef.com/blog/language/all-the-football-slang-youll-everneed>
48. Bell R. T. Translation and translating : theory and practice. London: Longman. URL: <http://library.navoiy-uni.uz/files/translation%20and%20translating-%20theory%20and%20practice%20roger%20t.%20bell.pdf>
49. Gerald. P. Helpful terms to know when watching English soccer. URL: <http://paulgerald.com/english-soccer-guide/helpful-terms-know-watching-english-soccer/>.

50. Halliday M.A.K. Linguistic studies of text and discourse. Continuum International Publishing, 2015. 243 p.
51. Hoffmann L. Kommunikationsmittel Fachsprache: Eine Einführung. – Tubingen: Gunter Naer, 2013. 307 p.
52. Drobysheva N. Trends in The Development of the Aviation Vocabulary. №4 (77). 2018. p. 94–100.
53. Essential English Soccer/Football Vocabulary. URL: <http://www.fluentu.com/english/blog/english-vocabularyfootball-soccer-esl>.
54. Longman Dictionary of Contemporary English. URL: <https://www.ldoceonline.com/dictionary>
55. Manual on the Implementaion of ICAO Language Proficiency Requirements. URL: <http://www.icacc.org.cn/upload/file/20190102/Doc.9835-EN%20Manual%20on%20the%20Implementation%20of%20ICAO%20Language%20Proficiency%20Requirements.pdf>
56. Muhammadjon G. N. Views on The Description and Classification of Terminological Dictionaries. Current Research Journal of Philological Sciences. 2021. №2. p. 67–74.
57. Najmiddinov M. General Characteristics of Terminological Dictionaries. [International Conference on Applied Sciences. 2021. URL: <http://papers.online-conferences.com>
58. Reinton JE. The relationship between english loanwords and their synonyms in Russian Sport terminology. *Scando-Slavica*. 2016. № 24(1). P. 217-237. doi: 10.1080/00806767808600749
59. Room, A. Dictionary of sports and games terminology. Jefferson: London: McFarland & Company, Inc., Publishers, 2010. 180 p.
60. Translation blog. Language in Sports: International Communication at an Organizational Level: Translation blog, 2017. URL: <http://translation-blog.trustedtranslations.com/language-sportsinternational-communicationorganizational-level-2017-07-27.html>

61. Trippe J. E. Aviation English is Distinct from Conversational English: Evidence from Prosodic Analyses and Listening Performance: dissertation of doctor of philosophy. E. Doctor of Philosophy Oregon, 2018. 196 p.

62. Sport Terminology - A Complete List of Sports Words.
<https://www.gr8ambitionz.com/2017/09/sport-terminology-complete-list-of.html>

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

63. European Gymnastics. URL: <https://www.europeangymnastics.com/>

64. International Gymnastics Federation. URL:
<https://www.gymnastics.sport/site/>

65. International Olympic Committee. URL: <https://olympics.com/ioc>